

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra Teologické a sociální etiky

Bakalářská práce

Křesťan a vegetariánství

(Vztah člověka ke stvoření v souvislosti s konzumací masa)

Vedoucí práce: doc. Jindřich Šraj, Dr. theol.

Autor práce: Petr Jáchim

Studijní obor: Pastorační asistence / kombinovaná

Ročník: 4.

2010

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

22. března 2010

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol za trpělivé,
pečlivé, metodické vedení práce. Za cenné rady a připomínky.

Děkuji panu Martinu Hyťhovi za inspiraci k tématu práce.

Děkuji své manželce a dceři za trpělivost.

Děkuji P. Janu Löffelmannovi, J.C.D. za duchovní podporu.

ÚVOD	5
1. VEGETARIÁNSTVÍ A BIBLE	7
1.1 Vztah člověka ke stvoření v knize Genesis	7
1.1.1 Stvoření člověka do sítě vztahů	7
1.1.2 Co má člověk a zvíře společné?	8
1.1.3 V čem se člověk od zvířete liší?	9
1.2 Konzumace masa ve Starém a Novém zákoně	11
1.2.1 Rituální předpisy v židovství – o jídle	12
1.2.2 Problematika masa obětovaného modlám v 1. Listě Korintským	12
1.2.3 Čisté a nečisté v Pavlově listě Římanům	14
1.2.4 Ježíšův vztah ke zvířatům	15
1.3 Shrnutí	17
2. VEGETARIÁNSTVÍ V HISTORII A DNES	18
2.1 Historie vegetariánství	18
2.1.1 Konzumace masa	18
2.1.2 Vznik vegetariánských společností	19
2.2 Vegetariánství dnes	20
2.2.1 Pojem vegetariánství	21
2.2.2 Motivace k vegetariánství	21
2.2.3 Důvody proč být vegetariánem podle PeTA a Společnosti pro zvířata ...	22
2.2.5 Náhled na vegetariánství podle Koháka	26
2.3 Shrnutí	27
3. VZTAH KE ZVÍŘETI A VEGETARIÁNSTVÍ V KŘESŤANSKÉ REFLEXI	29
3.1 Vztah člověka ke zvířeti v křesťanské tradici	29
3.1.2 Zvířata a křesťanští svatí	29
3.1.3 Názor Tomáše Akvinského a současné výzkumy života zvířat	30
3.2 Práva zvířat a křesťanská odpovědnost za stvoření	32
3.2.1 Lidská práva a práva zvířat	32
3.2.2 Trojí postoj ke zvířatům podle Koháka	33
3.2.3 Současný etický rozměr ve vztahu ke zvířatům	35
3.2.4 Povolání křesťana k odpovědnosti	37
3.2.5 Být či nebýt vegetariánem?	38
3.3 Shrnutí	42
ZÁVĚR	43
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	45
PŘÍLOHY	47
ABSTRAKT	58

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je otázka, zda může být křesťan vegetariánem. Inspirací k tomuto tématu mi byla diskuze, které jsem se zúčastnil. Jednalo se o výměnu názorů mezi mnou – křesťanem a řadovým konzumentem masa a mým kamarádem – ateistou a striktním vegetariánem tzv. veganem¹. Konkrétně mi byly položeny otázky : „Jak můžeš být křesťanem a zároveň jíst maso? Jak si omlouváš skutečnost, že se na zabíjení a násilí na zvířatech podílíš, i když nepřímo?“

Nikdy jsem nepřemýšlel o důvodech, proč jím maso a už vůbec ne nad tím, jak to souvisí s křesťanstvím. Na konci diskuse mi zůstal jen chabý argument, že podle bible jíst maso můžeme. Ani žádné církevní učení po nás vegetariánství nevyžaduje. Nebyl jsem schopen poskytnout druhé straně konstruktivní argumenty. Zjistil jsem, že o této oblasti nic bližšího nevím.

V diskusi o vegetariánství někteří křesťané argumentují např. tím, že je třeba nejdřív zastavit potraty a pak můžeme řešit nehumánní zabíjení zvířat. Samotný tento argument, ale neobstojí. Jako křesťané sice dáváme jasně najevo, že lidský život je pro nás mnohem cennější, nevypovídá to, ale ještě o naší odpovědnosti vůči zvířatům.

Život zvířete a člověka nemůžeme stavět vedle sebe, nedají se srovnávat. K životu potřebujeme stvoření chápat jako celek. Potřebujeme slunce, vodu, lidské společenství, vztahy s druhými. Pozitivní vliv na nás mají také vztahy se zvířaty. Všechno co Bůh stvořil je dobré a člověku prospěšné.

Ve své bakalářské práci se tedy věnuji vztahu mezi člověkem a zvířetem, resp., zda může být křesťan vegetariánem.

Práce je zaměřena teoreticky. První kapitola vychází z biblických textů, vymezuje některé pasáže týkající se vegetariánské problematiky. Větší pozornost věnuje prvním třem kapitolám knihy Genesis, které poukazují na roli, již člověku ve stvoření určil Bůh. Druhá kapitola se zaměřuje na vegetariánství v historii a

¹ Přísná [forma](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=vegan) vegetariánství - čistě rostlinná strava. Viz slovník cizích slov, dostupné na: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=vegan.

dnes. Závěrečná třetí kapitola nabízí souhrnnou křesťanskou reflexi problematiky vegetariánství.

V práci vycházím z dostupné odborné literatury, článků a také z internetových zdrojů věnujících se vegetariánství, právům zvířat apod. Velmi přínosný zdroj informací představuje také diplomová práce J. Medřické – Psychologické a sociální aspekty vegetariánství, která mi pomohla nahlédnout vegetariánskou problematiku z psycho-sociálního hlediska.

Příloha obsahuje konkrétní biblické pasáže vztahující se k jednotlivým tématům (tak aby vlastní text příliš nezatěžovaly), ilustrační informační letáky ...

1. VEGETARIÁNSTVÍ A BIBLE

Cílem této kapitoly je přiblížit biblické výpovědi Starého i Nového zákona, ve vztahu k vegetariánství. Významná je v tomto směru zpráva o stvoření, která vymezuje postavení člověka a jeho vztahy k okolnímu stvoření, včetně zvířat. Důležité jsou i novozákonní výpovědi. Zde je položen základ křesťanského postoje k vegetariánství.

1.1 Vztah člověka ke stvoření v knize Genesis

Křesťanské pojetí světa, člověka a vztahu člověka k stvoření, je zachyceno hned na začátku bible – ve starozákonní knize Genesis, první knize Mojžíšově. Od počátku měl být člověk pastýřem stvoření, ale toto své poslání zradil a stále zrazuje. Stal se lovcem, který žije na úkor druhých. Jan Heller se domnívá, že: „to je závažný úkol pro současnou teologii, zamyslet se nad tím, co se vlastně děje s celým stvořením, když do něho člověk, změněný z pastýře v lovce, nevnaší řád lásky a tím stíní výhled k láskyplnému Stvořiteli.“²

1.1.1 Stvoření člověka do sítě vztahů

Hospodin nestvořil člověka sobě pro potěšení, jako otroka, ale umístil ho do světa ve všech směrech dobrého. Bůh umístil člověka také do **sítě vztahů**, které dávají lidskému životu smysl a význam. Podle Alberta de Pury můžeme v počátečních kapitolách knihy Genese vysledovat čtyři základní vztahy spjaté s lidskou existencí: **vztah k zemi** (člověk je vytvořen z prachu země, země mu poskytuje úrodu), **vztah ke zvířatům** (potřeba být obklopen živými bytostmi), **vztah mezi mužem a ženou**, **vztah mezi člověkem a jeho Stvořitelem**.³

Dá se říci, že vztah mezi Stvořitelem a člověkem určuje další osud veškerého stvoření. Překročení Božího zákazu, lidská neposlušnost, je obvykle

² HELLER, J. *Člověk – pastýř stvoření*. Praha : Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2002. s.4.

³ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s. 57-66.

vykládána jako důvod „pádu“ člověka, rozpoutání procesu zkázy pro všechno stvoření.⁴ Albert de Pury upozorňuje na to, že „roztržka mezi Bohem a jeho stvořením, netkví v samotném přestoupení, nýbrž v tom, že člověk odmítá uzнат svou odpovědnost a hlásit se ke své autonomii, když se k němu Bůh obrací. Právě v tomto okamžiku člověk odmítá být svobodným partnerem dialogu, jakého si Bůh přál... (žena i muž) popírají oba svobodu, kterou je Bůh obdařil a kterou si tak rychle začali osobovat, aby se tak nově představili jako bytosti nesvobodné, zcela determinované svým okolím, svými pudy, tím, co je vně člověka.“⁵

Všechny tři aktéry (muže, ženu a hada) spojuje náhle spoluvina vůči Bohu, vůči jeho záměru a veškeré vztahy se tím pokřivují, narušují. Vztah člověka k zemi a práci, vztah mezi lidmi a zvířaty, vztah mezi mužem a ženou, vztah k Bohu. Mezi lidmi a zvířaty zavládlo nepřátelství, stejně tak i mezi zvířaty navzájem. Na jedné straně přináší smrt zvířeti člověk na druhé zvíře člověku. Navzájem se budou ničit, ale nikdo z nich nebude vítězem.⁶

O výše zmíněném trestu pro člověka i hada se můžeme dočíst ve třetí kapitole knihy Genesis. Následuje vyhnání ze zahrady Edenu. Ve verši 21 je zmínka o tom, že Hospodin oděl Adama i Evu **koženými suknicemi**. Koženým suknicím musela předcházet smrt zvířete. Podle Hellera se pravděpodobně jednalo o smrt ve funkci oběti, která měla symbolizovat, že další život je možný jen z moci oběti. Dále zdůrazňuje, že tento trest nemáme chápat jako kletbu, ale jako konstatování situace, do které vstupujeme ve chvíli, kdy se naruší vztah s Bohem.⁷

1.1.2 Co má člověk a zvíře společné?

Z prvních veršů knihy Genesis můžeme vypořádat, že člověk i zvířata byli **vytvořeni z hlíny**. Z čehož můžeme vyvodit, že i zvířatům musel být vdechnut dech života (přestože je to výslovně zmíněno jen v případě člověka). **Vdech**

⁴ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s. 66-67.

⁵ PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s.68.

⁶ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. 68-71.

⁷ HELLER, J. *Člověk – pastýř stvoření*. Praha : Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2002. s. 25.

života označuje dar života. Z čehož de Pury odvozuje skutečnost, že člověk i zvíře mají stejný úděl – jsou smrtelní.⁸

Jak je již výše zmíněno, Bůh umístil člověka do sítě vztahů, naše lidství se plně uskutečňuje a projevuje ve vztazích. Také existence zvířat je od počátku zaměřena na jejich vztah k lidem. Mají vyplnit v životě člověka jeho samotu. Bůh přivedl zvířata k člověku a čekal jak je nazve, čekal až je osloví, vstoupí s nimi do vztahu, dialogu. Dá-li člověk zvířeti jméno, přiznává mu osobní identitu.⁹ Albert de Pury dále uvádí zajímavý postřeh: „Vztah může existovat pouze za předpokladu, že každý z partnerů má možnost jednat a reagovat svobodně. Lze se ostatně i tázat, zda darování jména za stavu nenarušenosti, který vypravěč evokuje, nepředpokládá možnost **verbální komunikace mezi lidmi a zvířaty**.“¹⁰

Ve třetí kapitole promlouvá had k ženě. Pokud tuto skutečnost nebudeme považovat za pohádkový prvek, můžeme předpokládat, že bylo lidem i zvířatům původně určeno, aby spolu rozmlouvali. A naši současnou neschopnost komunikovat verbálně, můžeme přičítat následkům degradace vztahů mezi stvořenými bytostmi. Tuto situaci můžeme srovnat se zmatením jazyků, které zaznamenává úpadek vztahů mezi jednotlivými národy.¹¹

Další skutečnost, která spojuje člověka a zvíře je také fakt, že jejich **strava je rostlinná** (zelené byliny, plody, semena). Jedná se o Boží záměr. Zahrada Eden byla prosta násilí.

1.1.3 V čem se člověk od zvířete liší?

Přestože si je člověk se zvířaty v mnoha ohledech rovný, je to člověk, kdo **dává zvířeti jméno**. Darování jména je navázání vztahu, ale i nadřazeným počinem. Bůh dává moc člověku, aby zvíře pojmenoval, čímž ho vybavuje královskou

⁸ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s. 73-74.

⁹ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s. 75-76.

¹⁰ PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s. 76.

¹¹ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s. 76-77.

důstojností. Nastolená hierarchie však nedělá z poddaných pouhé objekty či věci. Zvířata nadále zůstávají subjekty.¹²

S nastolenou hierarchií souvisí také Boží zvolání – **podmaňte a panujte** nade vším živým a také **plod'te a množte se**. Toto požehnání a tato výzva je vyhrazena pouze člověku. Toto povolání je v prvních kapitolách Genesis zmíněno dokonce dvakrát (Gn 1, 26, 28), jedná se o Boží záměr, o funkci, kterou Bůh člověku svěřil. Podle de Puryho se tato pasáž dlouho vykládala tak, že člověku je dána volnost k využívání a vykořisťování světa zvířat. Konkrétně tato biblická pasáž je nadále terčem řady útoků a kritik ze strany ekologicky cítících lidí.¹³

Vzhledem k tomu, že panování člověka nad zvířaty zamýšlel Bůh ještě před narušením stvoření, muselo se tedy jednat o panování ideální, o ideální stav. Člověk byl konec konců stvořen jako vegetarián, nemohl být lovcem. Z textu ani neplyne, že by zvířata potřebovala, aby je člověk nějak řídil.¹⁴ Podle de Puryho „člověk vládne zvířatům asi jako slunce vládne dni a měsíc noci.“ (Gn 1, 14-18).

Oproti tomu Heller nahlíží výklad o panování člověka opět z jiného úhlu pohledu. Upozorňuje, že Bible je výsledkem zápasu s mytologií a s představou Matky země-bohyní plodnosti. Hebrejská slova *panujte, podmaňte* v původním základě znamenají – *čelit*. Čelit nároku Země na božské uctívání, které by konkurovalo Stvořiteli. Jde tu o demytizaci, odbožštění Země. Podle Hellera, ten, kdo tímto biblickým výrokem zdůvodňuje svůj nárok na to dělat si se Zemí co chce, hrubě tento text zneužívá. Jak je uvedeno v Gn 2,15: „*Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a střežil.*“¹⁵

Dalšími rozdíly mezi člověkem a zvířaty, které vyplývají z prvních kapitol knihy Genesis je zmínka o svobodné vůli člověka a o stvoření člověka k obrazu Božímu. Konkrétní zmínku o tom, že člověku byla dána **svobodná vůle**, v Genesis nenajdeme. Lze na ni, ale usuzovat z toho, že sedm děl stvoření Bůh označil jako dobrých, osmé stvoření (člověka) nijak neohodnotil. Znamená to, že

¹² Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s.77-78.

¹³ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s. 99-104.

¹⁴ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. s. 102-106.

¹⁵ HELLER, J. *Člověk – pastýř stvoření*. Praha : Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2002. s.11-12.

byl člověk stvořen tak, aby se mohl svobodně rozhodnout být dobrý nebo špatný. **Bůh** také **člověka oslovuje**, zve ho jako partnera k dialogu. De Pury uvádí, že to neznamená popření svobody zvířat, nic nás k takovému tvrzení neopravňuje. Možná problém svobody zvířat pramení z toho, že text Genesis psali lidé ne zvířata.¹⁶

Jak chápat zmínku o tom, že **člověk byl stvořen k Božímu obrazu**? De Pury si klade další otázky: jedná se o fyzickou podobnost Bohu, intelektuální či duchovní nadřazenost, morální soudnost, personalitou... je takto člověk kvalifikován před pádem nebo i po pádu..? Podle de Puryho Bůh pouze sděluje záměr, se kterým se rozhodl člověka stvořit, popisuje vztah, který je člověk povolán žít, nabízí člověku možnost být tím, k čemu ho určil. Samotný výraz *obraz Boží* můžeme chápat v tom smyslu, že je člověk povolán zastupovat Boha ve vztahu k přírodě – zejména ke zvířatům. Obraz Boží lze také vykládat tak, že člověk byl stvořen jako partner dialogu, Boží společník. Nadvláda nad zvířaty je tedy důsledkem synovského vztahu k Bohu. V obou případech by výlučnost člověka vůči zvířatům znamenala buď to, že člověk je prostředníkem mezi zvířaty a lidmi, nebo by byl člověk jedinou bytostí povolánou k partnerství s Bohem.¹⁷

1.2 Konzumace masa ve Starém a Novém zákoně

Po objasnění výpovědí zprávy o stvoření je možné zaměřit pozornost i na další biblické texty, které blíže specifikují a dotvářejí biblický pohled na konzumaci masa. V první řadě je třeba zdůraznit, že vážnost aktu zabíjení zvířat není v bibli nijak zlehčována. Na **zvíře** je pohlíženo jako na **Hospodinův dar**, který je stejně jako člověk stvořen z prachu země a má dech života. Nenajdeme zde ani zásadu zabíjet zvířata pro Boží vůli, na jeho příkaz, rozhodně ne způsobem, kterým se to děje dnes.¹⁸

¹⁶ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. 106-110.

¹⁷ Srov. PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží*. Praha : Kalich, 1999. 110-116.

¹⁸ Srov. EMINGER, Z. A. Vegetariánství a apatie křesťanského člověka : (zasutá apoteóza zvířete): Esej. In *Catharina cz. ETF UK* [online]. Praha : ETF UK, 2006, posl. aktualizace 6. 4. 2006 [cit 2010-01-13]. Dostupné na WWW : <http://www.catharina.cz/article.do?articleId=9224>.

1.2.1 Rituální předpisy v židovství – o jídle

Starozákonní texty, které se konkrétně věnují jedení masa, se většinou týkají **rituálních předpisů v židovství** (povolená a nepovolená zvířata k jídlu, způsob zabítí atd.), ale můžeme zde najít i pasáž, která popisuje putování vyvoleného lidu na poušti, kterému obstaral k jídlu maso samotný Hospodin, či pasáž, kde je jedení masa výslovně „povoleno“ (Dt 11; 13, 18, 21, Dt 19,5, Nm 12; 15-16, 20, Nm 14, 3-21).

Zajímavý je také příběh **proroka Daniela**, který byl v babylónském zajetí uveden na dvůr krále Nabúkadnesara. Daniel měl na královském dvoře studovat. Odmítá jíst královské lahůdky (maso, víno) a žádá k jídlu zeleninu a k pití vodu. Zda byl Daniel vegetarián z tohoto usuzovat nemůžeme, pravděpodobnější je skutečnost, že se nechtěl rituálně znečistit jídlem, jehož původ neznal (maso z nedovolených zvířat, či maso nevykrvené).

Předpisy, které se vztahují k jídlu, tvoří důležitou součást židovského života. Biblická přikázání (zákaz jedení krve, vodních živočichů s krunýřem nebo ulitou, dravců, přežvýkavců, zvířat s rozdělenými kopyty a zákaz vaření kůzlete v mléce jeho matky) byla později rozšířena rabíny. Rabíni zavedli tzv. *šchitu* (přeříznutí krčních arterií - způsob porážky zvířete, která zaručovala dostatečné vykrvení), dále pak úplné oddělení všech masových a mléčných produktů, které zakázali vařit i ve stejných nádobách. Někteří vědci poukazují na skutečnost, že tyto předpisy tvoří základní systém hygieny, která byla nutná pro život na poušti. Jiní zastávají názor, že jídlo je podstatnou součástí života a připravení jídla podle božích přikázání má náš každodenní život spojovat s Bohem.¹⁹

1.1.2 Problematika masa obětovaného modlám v 1.Listě Korintským

Novozákonní texty, které se věnují problematice jídla – co jíst, co nejíst, se vztahují k problému jedení masa, které bylo obětováno modlám. Nalézáme zde

¹⁹ Srov. MCLOUGHLIN, S. *Světová náboženství v kostce*. Dobřejiovice : Rebo productions, 2005. s. 181-182. ISBN 80-7234-446-3.

také doporučení pokřtěným pohanům, aby nejedli krev a maso nezravené krve. Pojednání o tom můžeme najít také ve Skutcích apoštolů (Sk 15,20, Sk 21, 25). V první listě Korintánům se apoštol Pavel zabývá otázkou, která byla pro tehdejší obce velmi naléhavá – **smí jíst křesťan maso obětované modlám?**

V antice se člověk téměř vždy dostal do kontaktu s pohanským obětním kultem. Tehdy neexistovalo něco jako jatka a téměř veškeré maso pocházelo z obětí porážených při různých náboženských slavnostech. Zejména chudí, kteří si nemohli maso dovolit, byli odkázáni na hostiny při velkých svátcích, kde se rozdávalo **maso i pro chudé**. Jak se má tedy křesťan v takových případech chovat? Tato otázka pro nás není aktuální, ale dodnes je aktuální ptát se - nakolik se máme přizpůsobit obvyklému chování ve svém okolí a naopak kdy musíme ukázat vlastní postoj? Zda si v přítomnosti vegetariána schválně dám k obědu sekanou a tím demonstruji svou nadřazenost, respektive to, že jeho chováním a názory (v oblasti stravování) pohrdám? Tímto postojem, dá se říci, se blíží gnostickým postojům v Korintu. Svatý Pavel ukazuje na lásku. Kdo si myslí, že má lepší poznání než druhý, dívá se z vrchu na ty, kdo si ještě takové otázky kladou. Pavel kritizuje ty, kdo se domnívají, že mají pravé poznání, protože se proviňují proti lásce. Dostatečně nepoznali nebo ani nechtěli poznat postoje druhých.²⁰

Pavel se vymezuje proti těm, kteří navštěvují pohanské hostiny. Oni ve své jistotě o neexistenci bohů právě pro tyto bohy a pány – démony, vytváří prostor. Pavel formuluje základní výpovědi víry. Hlásí se k jedinému Bohu - Stvořiteli všeho a k jedinému Pánu, Ježíši Kristu. Je možné, že ti co odmítali maso obětované modlám hrozili Božím soudem těm co ho bez obav konzumovali. Pavel jednoznačně říká, že ti co toto maso nejedí o nic nepřicházejí a ti, kteří jej konzumují nejsou o nic lepší křesťané. Hájí zde paradoxně slabé, jejich svědomí, proti povýšenosti „znalých“, přesto, že **sdílí v zásadě myšlenky „znalých“**. Pavel nedává zcela za pravdu ani jedné straně. Kárá, u „znalých“, že svým chováním ohrožují svědomí těch druhých, mají zanechat všeho, co by mohlo být pro druhé

²⁰ Srov. ORTKEMPER, F.J. *Malý Stuttgartský komentář – První list Korintánům*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. s. 76-77. ISBN 80-7192-385-0.

pohoršením.²¹ Ani my bychom se neměli vyvyšovat nad vegetariány a demonstrativně tvrdit, že tyto otázky máme už 2000 let vyřešeny.

1.1.3 Čisté a nečisté v Pavlově listě Římanům

V Římské obci vedle sebe pravděpodobně existovaly dva směry a Pavel se snažil o jejich sjednocení. Tyto směry se lišily jak v náboženském způsobu života, tak v životě společenském, vč. stravovacích návyků. Je zřejmé, že někteří byli vegetariány (a zřejmě odmítali také pít víno), jiní si v jídle nekladli žádná omezení. Dá se říci, že **jedna část římské obce se rekrutovala z židovství** (dodržovala šabat a některé další židovské svátky) **a druhá část byla z pohanů.**²²

Pojednání o čistém a nečistém můžeme také nalézt ve Skutcích apoštolů, kde je popisována Petrova vize (Sk 10,9-15). Bůh sám zde Petra ujišťuje, že má svobodu v tom, co jíst a co ne.

Vegetariánství (vč. abstinence od vína), jedné ze skupin římské obce, je nutné posuzovat vzhledem k židovskému pozadí. Římští křesťané, kteří odmítali jíst maso, ho nejedli z důvodu **uchování čistoty ode všeho pohanského** (jako např. Daniel na dvoře krále Nabukadnesara). Raději jedli rostlinou stravu, protože u masa neměli jistotu jakým způsobem bylo zvíře poraženo. Lze říci, že pohanský tlak zvnějšku donutil židovské společenství k abnormální zbožnosti a asketičnosti, než bylo zvykem na ostatních místech. Tento tlak byl způsoben tím, že po nařízení císaře Claudia (r. 49) se v Římě definitivně oddělili křesťané od synagogy. Pro ty, kteří se ještě cítili být vázání Tórou, to bylo bolestné. U židovského řezníka, který porážel košer, už nakupovat nemohli a na pohanském trhu, košer maso nebylo. Proto pro ně zůstala jediná cesta - vegetariánství.²³

Pavel vybízí obě skupiny římské obce k vzájemné toleranci a úctě. Na první pohled je sice jasné, k jaké straně má názorově blíž, ovšem dále hned říká,

²¹ Srov. ORTKEMPER, F.J. *Malý Stuttgartský komentář – První list Korinťanům*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. s. 78-80. ISBN 80-7192-385-0.

²² Srov. ORTKEMPER, F.J. *Malý Stuttgartský komentář – První list Korinťanům*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. s. 375-376. ISBN 80-7192-385-0.

²³ Srov. THEOBALD, M. *Malý Stuttgartský komentář – List Římanům*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 376g-383. ISBN 80-7192-433-4.

že není třeba přít se o názor. To znamená, že **správné společenství má snést pluralitu** v myšlení i životním stylu, vč. stravování. Víra osvobozuje k účtě k jednotlivci, k jeho životnímu stylu, za něž je on sám osobně odpovědný před Bohem. Snaží se posílit argument víry proti pokušení vegetariánů odsuzovat druhé. Kristus každého povolal ke zcela osobní odpovědnosti vůči němu.

Pavel se dotýká plurality životních stylů - neboť, každý se modlí před jídlem, ať už jí i maso nebo jen zeleninu. V 1. listu Timoteovi se píše: „*Zakazuj lidem ženit se a jíst pokrmy, které Bůh stvořil, aby je s děkováním požívali ti, kdo věří v pravdu. Neboť všechno co Bůh stvořil je dobré a nemá se zavrhnout nic, co se nepřijímá s díkyvdáním.*“ (1 Tim 4,3n). Jestliže tedy, někdo klade hostinu pod znamení díkyvdání, neměly by mě pohoršovat jeho stravovací návyky.²⁴

V dalších verších Pavel upozorňuje na to, abychom svým jednáním (stravováním) **neuváděli v pohoršení**, resp. do záhuby toho, kdo má jiné zvyklosti (je vegetarián). To znamená neklást svému bratru do cesty kámen úrazu, v podobě jídla. Verš 20 – *nenič kvůli pokrmu Boží dílo*, neznamená zákaz zabíjení zvířat, ale vztahuje se na společenství. Kdo totiž vypoví společenství u stolu (kvůli čistým a nečistým pokrmům), vnáší rozkol do života obce. Křesťanské společenství, které v Římě vzniká (ale i kdekoliv a kdykoliv jinde na světě) není lidské úsilí, ale Boží dílo. Proto nelze vnášet rozkol do společenství, kvůli druhotným zájmům. Nejsilněji působí verš 17, kde Pavel poukazuje, na to, že **základním kritériem našeho jednání je láska.**²⁵

1.1.4 Ježíšův vztah ke zvířatům

O Ježíšově vztahu ke zvířatům hovoří, podle Vischera, počátek Markova evangelia. Je zde popisován Ježíšův pobyt na poušti, kde ho pokoušel ďábel a on zde byl sám mezi dravou zvěří. Patřil mezi spravedlivé, kterým ani divoká zvířata neublíží. Ježíš zde vystupuje jako druhý Daniel, který přežil pobyt ve lví jámě (Dan 6,22).

²⁴ Srov. THEOBALD, M. *Malý Stuttgartský komentář – List Římanům*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 385-390. ISBN 80-7192-433-4.

²⁵ Srov. THEOBALD, M. *Malý Stuttgartský komentář – List Římanům*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. s. 396-411. ISBN 80-7192-433-4.

V Ježíšovi se naplnila prorocká slova o pokoji s divokými zvířaty. Byl stvořen podle Božího záměru a jeho vztah ke zvířatům byl v souladu s původním Božím plánem. Tradičně bývají také v souvislosti s Ježíšovým narozením zmiňována dvě zvířata – vůl a osel stojící u jesliček děťátka. První zmínky nacházíme v Pseudo-Matoušově evangeliu, v nekanonických spisech. Vůl a osel představují naplnění slov proroka Izajáše - „*Vůl zná svého hospodáře, osel jesle svého pána mne však Izrael nezná, můj lid je nechápavý.*“ (Iz 1,3). Zvířata zde demonstrují skutečnost, že rozpoznají to, co nerozpoznají lidé.²⁶

V souvislosti se vztahem Ježíše ke zvířatům je zřejmě na mí místě položit si otázku zda sám Ježíš maso jedl nebo ne. Někteří autoři, kteří se snaží najít oporu pro vegetariánství v biblických událostech se často odvolávají na některé nekanonické texty, chybné překlady apod., na nichž dokazují Ježíšovo vegetariánství (zde mám namysli zejména kapitoly věnující se křesťanství v knize Christiana Opitze – *Výživa pro planetu a Zemi*²⁷). Ověřit pravdivost těchto tvrzení však přesahuje rozsah této práce a jednalo by se spíš o téma pro biblistu. Stoprocentně nemůžeme tvrdit, že Ježíš vegetariánem byl, ale ni, že nebyl. Velmi výstižně popsal tuto skutečnost protestantský kazatel a humanista Přemysl Pitter: „*Kristus sám sice nikde nezapovídal požívání masa, ale on nezapovídal ani alkoholismu, on vlastně nezapovídal nic (...) Kristus nezapovídal ničeho. On jen ukázal ideál – Království Boží – o které máme usilovat a ve velkých rysech naznačoval cesty, kterými se máme za ním bráti. Smysl jeho učení je tichost, pokora, nevinnost dětství a láska.*“²⁸

²⁶ Srov. VISCHER, L. Poučení z bible. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s.25-29. ISBN 978-80-7017-068-7.

²⁷ OPITZ CH. *Výživa pro člověka a Zemi : základy nové etiky jídla*. Praha : AVIKO INVEST, 2002. ISBN 80-903085-0-3.

²⁸ PITTER, P. Náš poměr k přírodě z hlediska náboženského a sociálního. Ježíš a vegetarismus. In BEZDĚK, C. *Vegetarism – pro a proti*, 1928 [online]. Praha : Společnost pro zvířata z. o. CSOP/Society for Animals [cit. 2010-02-16]. Dostupné na WWW : <http://www.spolecnostprozvirata.cz/obsah.php?pg=vegetarianstvi>

1.3 Shrnutí

- člověk není stvořen do sterilního prostředí, není sám, nachází se ve vztahu ke světu, ke všemu živému a ke Stvořiteli
- na počátku se člověk i zvířata živili rostlinnou stravou
- zvířata jsou stvořena pro člověka, člověk je nazývá jménem, proto je jim nadřazen
- člověk je povolán panovat nad stvořením, dochází k demytizaci, odbožštění země
- člověk je obdařen svobodnou vůlí, je stvořen k Božímu obrazu, jeho postavení se rovná postavení partnera - má možnost se rozhodnout :
 - pro dobro - zůstat v partnerství s Bohem, nad dobrým světem panovat, být správce
 - pro zlo - může z partnerství odejít, dominantní je touha být jako Bůh, což znamená vztahy ve světě, se vším živým ničit. Člověk si myslí, že je pánem nade vším živým, svět nespravuje, ale ničí jej
- z knihy proroka Daniela i z Pavlových listů je zřejmé, že důvodem k vegetariánství byla snaha o zachování rituální čistoty, věrnosti Zákonu, která byla spojována s věrností Bohu
- Pavel neřeší otázky práv zvířat (které si kladou lidé dnes), otázku stravovacích návyků považuje za druhotnou - důležitější je správný život křesťanského společenství
- v biblických textech nenalzáme konkrétní podporu vegetariánství, jakou bychom možná čekali. Autoři biblických textů ještě neřešili otázky zdravotních dopadů konzumace masa, problematiku velkochovů či práv zvířat, alespoň ne tak, jak je tomu dnes.
- autoři, kteří zmiňují Ježíšovo vegetariánství vycházejí z apokryfní literatury

2. VEGETARIÁNSTVÍ V HISTORII A DNES

Cílem této kapitoly je s charakterizovat dnešní podobu vegetariánství, co vede jednotlivce k tomuto stylu stravování, jak je to se vztahem ke konzumaci masa v historii, jak se novodobé vegetariánství vyvíjelo a s jakými podobami vegetariánství se dnes můžeme setkat.

2.1 Historie vegetariánství

Jaká vlastně byla původní strava člověka? Toto je otázka nad kterou diskutují historici, archeologové, antropologové, paleontologové... A mají na ní různé odpovědi a názory. Dle **nálezů kostí zvířat** jedni usuzují, že naši předkové maso jedli. Druzí oponují, že nález kostí ještě neprokazuje, že zvíře bylo zdrojem potravy. Další vědci poukazují na **konstrukci lidského chrupu** a trávícího traktu, kterou máme podobnou s většinou lidoopů, kteří se živí převážně rostlinou stravou.²⁹ Skutečností však zůstává fakt, že někteří lidé během svého historického vývoje maso jíst začali a většina lidí na světě jí maso dodnes. Ale dodnes je také mnoho těch, kteří z nějakých důvodů maso jíst odmítají.

2.1.1 Konzumace masa

V našich kulturních podmínkách je běžné, že většina rodičů dává svým dětem k jídlu maso. Maso představuje tzv. pořádné jídlo, to nejlepší co můžeme dětem dát, důležitý obsah jídelníčku, bez nějž by zdravý vývoj nebyl možný. Je to skutečnost, na kterou jsme zvyklí a příliš o ní nepřemýšlíme.

Maso představuje potravinu jedněmi vysoce hodnocenou a druhými zatracovanou. Už dlouhou historickou epochu hraje maso ve výživě člověka důležitou roli. Různé teorie dokonce tvrdí, že preference masa je u člověka vrozená. V některých kulturách bylo maso **vysoce ceněné jídlo**, které se

²⁹ Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová.

přednostně podávalo stařešinům, náčelníkům. V jiných kulturách bylo **požívání masa zakazováno**, nebo **vymezeno** přesnými **pravidly**. Tato pravidla se týkala buď druhu zvířete (čisté/nečisté), způsobu jeho porážky (např. vykrvení) nebo období různých svátků a půstů.³⁰

Odřeknutí se masa mělo v lidských dějinách také funkci očištění, které bylo předpokladem pro duchovní život. Již **od dob platónských** někteří filosofové doporučovali nejíst maso, byli proti krvavým náboženským rituálům, věřili v reinkarnaci. **Buddhisté a džinisté** odmítali maso z etických a asketických důvodů – člověk nemá pro svou potřebu ublížit žádnému cítícímu stvoření. V Indii se vegetariánství stalo životním stylem, který přejala většina vyšších kast, ale i kasty nižší. **Křesťanští filosofové** odmítali požívání masa, které spojovali se zbytečným luxusem, nenasytností, krutostí. U **muslimů**, kteří vyznávají tzv. súfismus, můžeme najít doporučení vegetariánství všem, kdo hledají duchovní hodnoty. Také **evropský humanismus 17. a 18. století** otevřel diskusi k utrpení zvířat. Během 19. století se vegetariánství rozšířilo do mnoha zemí, podporovala ho také nová tendence k zdravější stravě, která usilovala o jednoduchost a zdraví.³¹

2.1.2 Vznik vegetariánských společností

V roce 1847 vznikla v Británii **Vegetariánská společnost**, která propagovala vegetariánství jako nový životní styl. Podobné společnosti se do poloviny 20. století rozšířily v mnoha zemích světa, začaly vydávat **časopisy**, konat **kongresy**... Již od začátku 20.století byla diskutována etická otázka konzumace mléčných výrobků, což v Británii v roce 1944 vyústilo v založení **Veganské**

³⁰ Srov. FRAŇKOVÁ, S, DVOŘÁKOVÁ-JANŮ, V. *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla*. Praha : Karolinum, 2003. s.133-134. ISBN 80-246-0548-1.

³¹ Srov. FRAŇKOVÁ, S, DVOŘÁKOVÁ-JANŮ, V. *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla*. Praha : Karolinum, 2003. s.137-138. ISBN 80-246-0548-1.

společnosti (*The Vegan Society* – slovo *vegan* je odvozeno od počátečních a posledních písmen slova *vegetarian*).³²

Podle Fraňkové a Dvořákové-Janů, měly velký vliv při zakládání národních vegetariánských společností zejména anglické a americké biblické sekty. Díky nimž se na evropském i americkém kontinentu rychle zakládaly vegetariánské jídelny, školy a nemocnice. Myšlenku vegetariánství také podporovaly významné osobnosti – vegetariáni jako byl L. N. Tolstoj, G. B. Schaw, I. Newton, T. Edison, A. Schweitzer, A. Einstein...³³

2.2 Vegetariánství dnes

V současnosti **vzrůstá počet lidí, kteří konzumaci masa značně omezují.** K tomuto trendu nahrává zejména nárůst nabídky vegetariánských produktů, vegetariánských restaurací, rychlých občerstvení. Často se můžeme setkat s tím, že v menzách a jiných jídelnách je nabízen jeden bezmasý chod. Také zaměření různých časopisů a webových stránek, které se zabývají ekologií a právy zvířat, ovlivňují vzrůstající počet vegetariánů. Mnozí odborníci se zaměřují na využití vegetariánské stravy při léčbě a prevenci různých onemocnění. Dle studií, ze kterých vychází Medřická ve své diplomové práci, prý tvoří **většinu vegetariánů** v západních zemích ženy, adolescenti a mladí lidé.³⁴

³² Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová.

³³ Srov. FRAŇKOVÁ, S., DVOŘÁKOVÁ-JANŮ, V. *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla*. Praha : Karolinum, 2003. s. 138. ISBN 80-246-0548-1.

³⁴ Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová

2.2.1 Pojem vegetariánství

Termín *vegetarián* byl popularizován v roce 1847 britskou Vegetariánskou společností (Vegetarian Society). Tato společnost propagovala pozitivní vliv vegetariánského stylu života.³⁵

Podle slovníku cizích slov je tzv. **vegetarianismus** – „*teorie a praxe týkající se prospěšnosti potravin převážně rostlinného původu s vyloučením veškerého masa*“ a **vegetarián** – „*člověk, který se živí potravou převážně rostlinou, dodržuje zásady vegetarianizmu*“.³⁶ Výraz vegetarián je odvozen z latinského slova *vegetus* – *svěží, živý*. Vegetariánství tedy můžeme definovat jako odmítání konzumace masa a masných výrobků. Odmítání masa se objevuje v různých podobách v celé historii lidstva. Samotné vegetariánství má mnoho podob, obvykle nejde jen o způsob stravování, ale o životní styl, filosofii.³⁷

2.2.2 Motivace k vegetariánství

Vegetariánství jako životní styl navenek demonstruje určitý hodnotový směr jedince. Hodnotové orientace a postoje se formulují od raného věku pod vlivem našeho sociálního prostředí. Největší vliv má rodina, kde získáváme své první zkušenosti s jídlem. Samotné **zařazení jídla do hodnotového žebříčku** jedince je předurčováno kulturní a ekonomickou úrovní společnosti, životním stylem, tradicemi. Postoje k jídlu ovlivňují také různé náboženské a filosofické systémy. Uplatňuje se samozřejmě i individualita dítěte, jeho volní vlastnosti, temperament, emocionalita a to jak vnímá podněty z vnějšího prostředí.³⁸

³⁵ Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová.

³⁶ *Akademický slovník cizích slov*. Praha : Academia, 2000. s. 804. ISBN 80-200-0982-5.

³⁷ Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová.

³⁸ Srov. FRAŇKOVÁ, S, DVOŘÁKOVÁ-JANŮ, V. *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla*. Praha : Karolinum, 2003. s. 135-136. ISBN 80-246-0548-1.

Pokud se vegetariánem stane člověk z našeho okolí, pravděpodobně byl odchován na tradiční masité kuchyni svých rodičů a k radikální změně svých stravovacích návyků, musel mít nějaký pádný důvod.

Motivace k přijetí vegetariánství je velmi různorodá. Důvody mohou být etické, filosofické, náboženské, ekologické, zdravotní, sociální... U většiny vegetariánů nejde jen o jeden motiv, nejde jen o způsob stravování, ale o celý **životní styl**, který se projevuje i v jiných oblastech života - např. preference bio-výrobků, výrobků netestovaných na zvířatech, nepoužívání koženého či kožešinového zboží, prosazování práv zvířat.³⁹

Medřická uvádí, že **sociální studie**, které se zaměřují na zjišťování motivace k vegetariánství, jsou problematické. Jednak vzhledem k různým použitým metodologiím, ale také kvůli problematice samotné definice vegetariánství (různé druhy vegetariánství – někteří jí určité druhy masa).

Pro představu však můžeme vegetariány zhruba rozdělit na dvě skupiny – **vegetariány** tzv. **egoistické** a **altruistické**. U egoisticky motivovaných vegetariánů převládají zdravotní motivy, zdravý životní styl, odmítání masa z důvodu jeho škodlivosti, snaha prospět tak svému zdraví. U vegetariánů motivovaných altruisticky tkví motivy ve snaze nezabíjet zvířata, nepodílet se na utrpení, uvádí etickou a enviromentální motivaci. U altruistických vegetariánů můžeme nalézt životní styl spojený s emocemi, vášní, odporem k zabíjení zvířat, násilí na zvířatech, striktnost ve vybírání původu potravin, ale i kosmetiky, oblečení...⁴⁰

2.2.3 Důvody proč být vegetariánem podle PeTA a Společnosti pro zvířata

Pokud nepocházíme z rodiny, která se tradičně vegetariánsky stravuje, leží rozhodnutí se pro vegetariánství zcela na nás. Vzhledem k dnešnímu přístupu

³⁹ Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová

⁴⁰ Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová

k informacím, není problém nalézt si podrobná fakta o vegetariánství. Ať je naše motivace jakákoliv (altruistická či egoistická) na počátku samotného rozhodování – být či nebýt vegetariánem, obvykle stojí něco významného, nějaký šokující fakt, otřesné zjištění...Tedy zážitek, který v podstatě způsobí konverzi. Informační materiály různých organizací, které se zabývají právy zvířat či propagací vegetariánství, jsou založeny na šokujících faktech, obrázcích či video-spotech. Zde se nabízí srovnání např. s kampaní Hnutí pro život, která je založena na podobném principu šokovat, otřást, je agresivní, nic nezastírá.

Zadáme-li do internetového vyhledávače heslo „proč být vegetarián“, můžeme nalézt motivační letáky a video-spoty americké organizace PeTA (*People for the Ethical Treatment of Animals – Lidé pro etické zacházení se zvířaty*) a také informační letáky *21 důvodů, proč být vegetariánem* české organizace *Společnost pro zvířata*. Obecně lze důvody *proč být vegetarián* rozdělit na několik oblastí:

zdraví :

- maso obsahuje škodlivý cholesterol, který ohrožuje srdce a cévy
- konzumace masa a mléčných výrobků podporuje obezitu
- existuje nemoc šlenu krav
- 98 % drůbežního masa je kontaminováno bakterií E.Coli
- maso zvířat je kontaminováno antibiotiky a růstovými hormony; uzeniny jsou konzervovány dusitany a dusičnany, které souvisí s rakovinou žaludku
- vyvážená vegetariánská strava je podle WHO i FAO vhodná pro děti i těhotné ženy

životní prostředí:

- výroba masa spotřebovává mnoho vody – voda k pěstování krmiva, napájení dobytka, spousta vody je spotřebována při zpracování masa na jatkách
- hektary světových pralesů mizí kvůli hospodářské půdě – pro chov dobytka, nebo pěstování plodin pro krmivo - následná eroze půdy způsobuje zvětšování pouští a neúrodných krajů
- dobytek je druhým největším zdrojem emisí metanu, který má asi čtyřicetinasobně vyšší skleníkový efekt než oxid uhličitý

hospodářství:

- otřesné podmínky chovu hospodářských zvířat
- miliony hospodářských zvířat jsou přepravovány na dlouhé vzdálenosti jen kvůli porážce nebo výkrmu
- průměrný občan ČR zkonsumuje ročně asi 40 kg vepřového, 10 kg, hovězího a 25 kg drůbežního
- hektar půdy může poskytnout pětikrát až desetkrát více bílkovin, než hektar určený k produkci masa

násilí:

- nehumánní zabíjení a týrání zvířat na jatkách
- zvířata cítí bolest a strach
- ve většině území světa je rostlinná potrava bohatá pro každého, není třeba zabíjet zvířata kvůli jídlu

hladomor:

- krmivo pro hospodářská zvířata spotřebuje více jak 60 % zemědělských plodin, proto je značná část dovážena s rozvojových zemích
- vypěstovaným obilím krmíme přemnožený dobytek a v druhé části světa lidé umírají hladu
- dva hektary půdy uživí jednoho masožravce, čtrnáct laktoovovegetariánů a padesát veganů ⁴¹

2.2.4 Druhy vegetariánství

Podle definice, by měl být vegetariánem člověk, který se živí převážně rostlinou stravou. Je překvapující, že tomu tak docela není. Vegetariánství má mnoho podob a můžeme ho rozčlenit různými způsoby. Odmítání masa je součástí

⁴¹ srov. 21 důvodů, proč být vegetariánem. *Společnost pro zvířata*, 2009. (propagační leták)

Dostupný na WWW: http://www.spolecnostprozvirata.cz/data/21%20duvodu_1.JPG a

http://www.spolecnostprozvirata.cz/data/21%20duvodu_2.JPG

Důvody proč být vegetariány. *Česká vegetariánská společnost*. (propagační leták

k dokumentárním filmům organizace PeTA) Dostupné na WWW:

http://www.vegspol.cz/pages/letak_filmy_peta_1_nahled.pdf

životního stylu, člověk se vegetariánem stává z různých důvodů. Proto lze říci, že konkrétní způsob stravování odráží spíše jeho životní filosofii, životní styl...⁴² Záleží tedy na konkrétním člověku, jakou životní filosofii zastává, jakému přesvědčení přizpůsobuje svůj životní styl.

Fraňková a Dvořáková – Janů rozlišují tyto typy vegetariánství⁴³:

- **Lato-vegetariánství** – povolena konzumace mléka a mléčných výrobků
- **Lakto-ovo-vegetariánství** – povoleno mléko, mléčné výrobky a vejce
- **Pisko – vegetariánství** – povolené ryby a mořští živočichové
- **Puellovegetariánství** – povolené drůbeží maso
- **Veganství** – striktní zamítnutí všech živočišných produktů

Medřická členění druhů vegetariánství ještě rozšiřuje o tyto skupiny⁴⁴:

- **Ovo-vegetariáni** - povolená konzumace vajec (ne mléka a mléčných výrobků)
- **Fruitariáni** - omezují se pouze na rostlinnou stravu, řídí se zásadou, že původní rostlina (poskytující jídlo) nesmí být „zabita“ (např. odmítají jíst brambory, špenát)
- **Vitariáni** – jedí rostlinnou stravu, syrovou, tepelně neupravenou; tepelně upravenou stravu považují za nepřirozenou, mrtvou (*vita* – pochází z latinského *život*), někteří však jedí i syrové živočišné produkty (i syrové maso)
- **Makrobiotici** – název má původ v řeckých slovech *makros* – velký a *bios* – život; jedná se o konkrétní filosofii stravování, která vychází z východního náboženství a z principu *jin* a *jang*; je povoleno maso (zejména ryby), ale nekonzumují žádné mléčné výrobky;

⁴² Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová.

⁴³ Srov. FRAŇKOVÁ, S., DVOŘÁKOVÁ-JANŮ, V. *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla*. Praha : Karolinum, 2003. s.136-137. ISBN 80-246-0548-1

⁴⁴ Srov. MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová.

Pro jaký vegetariánský stravovací model se člověk rozhodne, pravděpodobně záleží na jeho motivaci, na okolnostech, které ho k myšlence na vegetariánství přivedou.

2.2.5 Náhled na vegetariánství podle Koháka

Podle Koháka je vegetariánství nejen praktickým problémem, ale zejména problémem filosofickým. Shrnuje složitou lidskou otázku – *jak žít s čistým svědomím ve světě nakaženém zlem a krutostí?* Touha nemuset zabíjet pro potravu je stará jako lidstvo samo. Biblická představa ráje je vegetariánská, stejně tak si staří Řekové představovali zlatý věk jako vegetariánský.⁴⁵

Srovnáme-li z osmdesáti procent vegetariánskou Indii s Evropou, zjistíme, že evropské vegetariánství tvoří nepříliš rozšířené hnutí. Přesto díky němu v našem podvědomí zůstává základní lidská touha nepodílet se na zlu. Podle Koháka je pravděpodobně toto důvod, proč vegetariánství vyvolává u mnohých „masožravců“ tak podrážděnou reakci. Někdy se opravdu setkáváme s vegetariány, kteří provokativně staví na odív svou nadřazenost, ale přesto lze říci, že nás jejich postoje dráždí proto, že my sami o svých stravovacích návycích podvědomě pochybujeme.⁴⁶

Nejčastějšími námitkami proti vegetariánství bývají dva argumenty – já sám nic nezmůžu, když všichni... a něco jíst musím. Kohák uvádí – „*ano, něco jíst musím, podobně jako se něčím musím odívat a něčím ohřívát. Jenže naše svoboda znamená, že můžeme volit – a nemusíme volit tak, abychom způsobovali co nejvíc bolesti a utrpení.*“⁴⁷ A u prvního argumentu je dobré si uvědomit, že ono všichni tvoří samé já sám...

Pokud je smyslem vegetariánství zmírnit utrpení, pak ohleduplnou volbou potravy utrpení zvířecích bližních skutečně zmírníme. Pokud nám ovšem jde o to, bychom dosáhli nevinnosti před Bohem i před lidmi, tak aby nám nemohl niko nic vyčítat, je to problém. Kohák uvádí, že „*z hlediska viny a nevinnosti není rozdíl*

⁴⁵ Srov. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s.51. ISBN 80-85850-86-9

⁴⁶ Srov. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s.52. ISBN 80-85850-86-9

⁴⁷ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s.53. ISBN 80-85850-86-9

*mezi člověkem, který denně sní tři porce velrybího a telecího, a člověkem, který se omezuje na jedno vejce denně. V pohledu radikalismu oba zhrěšili a nedosahují království nebeského či světské dokonalosti“.*⁴⁸

Na závěr své úvahy o vegetariánství Kohák uvádí, že pokud se jednou zhrozíme nad utrpením, které svým chováním zvířatům způsobujeme, můžeme se u nás projevit dvě odlišné reakce. Buď upadneme do cynismu a lhostejnosti, do snahy vůbec si tyto skutečnosti nepřipustit. Nebo se s velkou horlivostí snažíme být čistší až nejčistší, nechceme být požírači mrtvol, usilovně se snažíme o dokonalost... a také úsilí nakonec skončí vyčerpáním a pádem do lhostejnosti.⁴⁹

Podle Koháka nám nemá jít o dokonalost, ale o snahu ubližovat co nejméně. *„Nevinnost se týká vztahu s vlastním svědomím – či starším pojmoslovím, s Bohem – ne našeho vztahu s přírodou. V tom jde o něco jiného: abychom se naučili žít ohleduplně, abychom šetřili své bližní. Jde o praktickou úlevu a pomoc trpícím. Snad nakonec vrcholem vegetariánství není dokonalost, nýbrž posun středu zájmu z vlastní dokonalosti na dobro mých bližních.“*⁵⁰

2.3 Shrnutí

- není jisté jaká byla původní strava člověka, ale během historie lidé jíst maso začali (konkrétně v našich kulturních podmínkách je maso dodnes běžnou součástí stravování)
- maso je v některých kulturách jídlem vysoce ceněným, v jiných naopak zakazovaným
- termín vegetarián byl popularizován už v roce 1847 britskou vegetariánskou společností ; vegetarián – jedinec živící se převážně rostlinou stravou
- vegetariáni se dělí na řadu skupin, z nichž některé připouští konzumaci určitého druhu masa, což způsobuje problematickou definici vegetariánství
- k odmítání masa vede řada motivací a důvodů – obecně můžeme vegetariány rozdělit na egoisticky motivované nebo **altruisticky motivované** :

⁴⁸ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s.53. ISBN 80-85850-86-9

⁴⁹ Srov. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s. 54. ISBN 80-85850-86-9

⁵⁰ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s.54. ISBN 80-85850-86-9

- většina altruisticky motivovaných vegetariánů, nejenže nejí maso, ale také často odmítá živočišné produkty či kosmetiku testovanou na zvířatech
- vegetariánství je pouze jednou částí jejich ekologického životního stylu, snaží se o trvale udržitelný způsob života
- jejich životní styl odráží starost o dobro druhých, nejenom o dobro své
- Kohák - vegetariánství je také filosofický problém; u vegetariánství nemá jít o dokonalost, nýbrž o snahu ubližovat co nejméně

3. VZTAH KE ZVÍŘETI A VEGETARIÁNSTVÍ V KŘEŠŤANSKÉ REFLEXI

V předchozí kapitole jsme zjistili, že vegetariánství není pouze způsob stravování, ale součást životního stylu jedince, kterého k tomu vedou různé motivy a důvody.

Cílem této kapitoly je reflektovat současný křesťanský pohled na stvoření, etický vztah ke zvířatům a vegetariánství. Postoj k vegetariánství se zde odvozuje právě ze vztahu křesťana ke stvoření a zvířatům.

3.1 Vztah člověka ke zvířeti v křesťanské tradici

Židovsko-křesťanská tradice je často osočována z toho, že do centra veškerého dění klade člověka, kterému všechny ostatní živé tvory podřizuje. Jak už jsme se zmínili v první kapitole, pro tento pohled není v bibli žádné opodstatnění. Žádné biblické odůvodnění nedegraduje zvířata na pouhou věc. Podle Lucase Vischera to bylo až moderní myšlení (začínající Descartem 1596-1650), které učinilo z lidí střed vesmíru a okolní svět podřizovaný lidskému duchu.⁵¹ Postoj člověka, křesťana ke zvířatům v křesťanské tradici se dá dobře dokumentovat na postoji k nim ze strany kanonizovaných svatých.

3.1.2 Zvířata a křesťanští svatí

Atributy (rozlišovací znamení) mnohých křesťanských světců tvoří symbol zvířete. Samotné legendy o životě svatých se také často zmiňují o jejich „zvláštním“ vztahu k různým zvířatům. Soužití se zvířaty a zvláště s těmi divokými, bylo znamením Boží přítomnosti, zvířata byla společníky, ochránci. Světcům je rovněž připisována schopnost snižovat násilí v přírodě (např. legenda o sv. Františkovi a vlku z Gubbia).⁵² Podle Vischera položil teologický základ pro

⁵¹ Srov. VISCHER, L. Poučení z bible. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s. 13-17. ISBN 978-80-7017-068-7.

⁵² Srov. VISCHER, L. Poučení z bible. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s.37-38. ISBN 978-80-7017-068-7.

toto přátelství mezi světci, zvířaty a stvořením první glasgowský biskup svatý Kentingen – Mungo :

„Než se lidé vzbouřili proti svému Stvořiteli, poslouchala je nejen zvířata, ale i živly. Ale nyní, po pádu, je běžné, že lev trhá, vlk požírá, had kouše, voda pohlcuje, oheň obrací v popel, vzduch se kazí, země – často tvrdá jako kámen – nevyživuje, a – jako vrchol každodenního zla – lidé nejenže stupňují svůj hněv vůči druhým lidem, ale ve svém hříchu ničí sami sebe. Ale protože svatí jsou před Pánem většinou shledáni dokonalými v pravé nevinnosti a čisté poslušnosti, ve svatosti, lásce, víře a spravedlnosti, od Pána takřkajíc získávají zpět své staré právo a přirozenou vládu a panují nad zvířaty, živly, nemocí a smrtí.“⁵³

Asi od šestnáctého století se však už neobjevují světci, v jejichž spiritualitě by společenství se zvířaty hrálo nějakou roli, i svatí se v tomto směru stali lidmi moderní doby. Vischer uvádí, že tato skutečnost souvisí s rostoucí tendencí zaměřit všechnu pozornost na lidi, kladení důrazu na jedinečnost člověka. Zvíře (jakožto bližní) se začalo z křesťanského pohledu vytrácet. Dřívější nazírání světa bylo zavrženo jako naivní, neudržitelné.⁵⁴

3.1.3 Názor Tomáše Akvinského a současné výzkumy života zvířat

Většina křesťanských představ o zvířatech pramenila z mimovědeckých zdrojů, zejména z filosofických názorů Aristotela a svatého Tomáše Akvinského. Aristoteles zastával názor, že jen lidé vládnou rozumem a jsou schopní cítit, stejně jako zvířata, která ale rozumem nevládnou. Na jeho myšlenky navázal Tomáš Akvinský, který se domníval že zvířata nemají mysl, rozum, žádný duševní život... a takováto stvoření nemohou být bližním člověka. A pokud nejsou našimi bližními, nemají žádná práva a člověk za ně nenese žádnou odpovědnost. Tím se zvířata odsunula na okraj lidských zájmů. V protikladu k tomuto smýšlení stojí

⁵³ VISCHER, L. Poučení z bible. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s.39. ISBN 978-80-7017-068-7.

⁵⁴ Srov. VISCHER, L. Poučení z bible. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s.39-40. ISBN 978-80-7017-068-7.

středověké legendy o světcích, jejichž svatost a laskavost byla spojována se vtahem ke zvířatům.

Postupem času i moderní filosofové zjistili, že zásadní není otázka, zda mají zvířata rozum, nebo jestli mohou mluvit, ale zda mohou trpět. V roce 1824 založil **Arthur Broome** první organizaci na ochranu zvířat – **Společnost proti krutosti vůči zvířatům**. Od počátku se tato společnost hlásila ke křesťanským základům. Broome zastával názor, že křesťanský soucit je třeba vztáhnout i na zvířata.⁵⁵

Současné poznatky o zvířatech, založené na výzkumech a pozorování zvířecího chování, se samozřejmě nachází v přímém protikladu k názorům Aristotela i Tomáše Akvinského. Ukázalo se, že máme se zvířaty mnoho společného – zvířata mají podobný emocionální život jako my, mnohá vykazují inteligentní chování... Velmi zásadní rozdíl mezi člověkem a zvířetem viděl Tomáš Akvinský ve skutečnosti, že jen člověk má nesmrtelnou duši. Birch však uvádí, že s jistotou nelze tvrdit, že ostatní živé bytosti nemají před Bohem věčnou hodnotu. Odvolává se na Ježíše, který řekl, že ani vrabec nespadne na zem, aniž by o tom Bůh věděl (Mt 10,29). Přesto vše zůstává člověk v některých ohledech jedinečný. Jen on používá verbální jazyk, díky kterému se vyvinula kultura, kterou tvoří vědomosti předávané z generace na generaci, je převážně racionální bytost, má mnohem větší míru svobody volby, volí si hodnoty, má morální citění...⁵⁶ **Jeffrey Masson** ve své knize *Když sloni pláčou* vznáší na základě současných výzkumů o zvířatech tyto otázky: *Kam nás přivádí zjištění, že zvířata vedou emocionální život? Musíme změnit náš vztah k nim? Máme k nim nějaké závazky? Dá se nějak ospravedlnit testování výrobků určených lidem na zvířatech? Je experimentování na zvířatech etické? Můžeme je zneužívat pro naše potřeby? Zabíjet je proto, abychom se mohli žít jejich masem, zdobit se a odívat do jejich kůží a kožešin? Měli bychom přestat pojídat zvířata, jež vedou složitý*

⁵⁵ Srov. BIRCH, CH. Úcta ke zvířatům. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s.47-48. ISBN 978-80-7017-068-7.

⁵⁶ Srov. BIRCH, CH. Úcta ke zvířatům. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s.57-60. ISBN 978-80-7017-068-7.

*společenský život, jsou schopna citových vztahů se svými druhy a bezmezně milují svá mláďata?*⁵⁷

3.2 Práva zvířat a křesťanská odpovědnost za stvoření

Hovořit o právech zvířat dnes, kdy nejsou v mnoha zemích dodržována ani základní lidská práva, se mnohým lidem zdá zbytečně přecitlivělé. Je však důležité si také uvědomit, že tomu není tak dávno, kdy nebyla uznávána ani práva žen, dětí, amerických domorodců či afro-amerických otroků. Konkrétně otroctví trvalo ve Spojených státech až do konce 19. století.⁵⁸

Snahy o zrovnoprávnění „barevných národů“, otroků či žen byly považovány za akademické, odtržené od reality, ideologicky nepodložené... soucit s „barevnými“, s otroky a ženami, byl považován za stejně hysterický a naivní, jako soucit se zvířaty...⁵⁹ Například k prosazení volebního práva žen bylo v Československu dosaženo v roce 1920, v Lichtenštejnsku v roce 1984...⁶⁰ K obhajobě nespravedlnosti (porušování lidských práv) byla navíc často používána Bible.⁶¹

3.2.1 Lidská práva a práva zvířat

Dnes vnímáme jako samozřejmost, že nelze vykořisťovat jiné lidské bytosti jen kvůli jejich rase, pohlaví, náboženské příslušnosti, věku či fyzickým

⁵⁷ MASSON, M. J, MCCARTHY, S. Když sloni pláčou. Praha : Rybka Publishers, 1998. In *Animal Rights* [online], cit [16-02-2010]. Dostupné na WWW: http://animalrights.webz.cz/sdilime_svet.htm.

⁵⁸ Srov. DEAR, J. Cesta za Ježíšovým nenásilím. *Vegetarian.cz* [online]. © 2000 – 2010 [cit. 2010-02-19]. Dostupné na WWW : <http://www.vegetarian.cz/ostatni/cesta%20za%20jesusv1.html>. ISSN 1804-0853.

⁵⁹ Srov. EMINGER, Z. A. Vegetariánství a apatie křesťanského člověka : (zasutá apoteóza zvířete): Esej. In *Catharina cz. ETF UK* [online]. Praha : ETF UK, 2006, posl. aktualizace 6. 4. 2006 [cit. 2010-01-13]. Dostupné na WWW : <http://www.catharina.cz/article.do?articleId=9224>.

⁶⁰ Srov. NEDVĚDOVÁ, A. Volební právo ženy se muselo vybojovat. *Gender Studies, o.p.s.* [online]. 2004, [cit. 2010-02-19]. Dostupné na WWW : <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183881>.

⁶¹ Srov. DEAR, J. Cesta za Ježíšovým nenásilím. *Vegetarian.cz* [online]. © 2000 – 2010 [cit. 2010-02-19]. Dostupné na WWW : <http://www.vegetarian.cz/ostatni/cesta%20za%20jesusv1.html>. ISSN 1804-0853.

schopnostem.⁶² Eminger doslova uvádí, že : „*Uplynul čas v rozmezí několika set až desítek let a všechny výše zmíněné způsoby diskriminace se zdají dnešnímu člověku doslova a do písmene jako vystřížené z pohádek hrůzy.*“⁶³ Konkrétně katolická církev ve svém dokumentu **Církev a lidská práva** (1976) připouští, že byly „*doby v dějinách církve, v nichž nebyla lidská práva slovy a činy s dostatečnou jasností nebo energií prosazována nebo bráněna... v posledních dvou stoletích (postoj) vůči lidským právům byl charakterizován jen příliš častou zdráhavostí, námitkami a výhradami. Příležitostně docházelo na katolické straně dokonce k silným reakcím proti jakémukoli prohlášení lidských práv ve světle liberalismu nebo laicismu... to vedlo někdy dokonce k otevřenému nepřátelství a odsuzování.*“⁶⁴

Stejně jako tomu bylo u přiznání práv lidem, je tomu s přiznáním práv zvířatům. Kohák uvádí: „*Tradiční evropský postoj je hluboce panský. Předpokládá především vlastní nadřazenost všem ostatním, jak mimoevropským národům, tak mimolidským bližním... Krutost i bezohlednost omlouvá známou frází: Vždyť jsou to „jenom zvířata“ (případně „jenom“ indiáni nebo „jenom“ židé).*“⁶⁵ Postupem času a díky vědeckým výzkumům, které se věnují chování zvířat, jsme zjistili, že také zvířata mají svůj vlastní svět, život, společenské uspořádání, cítění, že znají bolest, radost a další škálu citů, které jsme vždy připisovali pouze lidem (zejména evropského původu).⁶⁶

3.2.2 Trojí postoj ke zvířatům podle Koháka

Jak by se měl současný člověk postavit ke vztahu ke zvířatům? Podle Koháka se dostáváme do střetu zájmů – vyšší životní úroveň nebo ohleduplnost ke zvířatům.

⁶² Srov. DEAR, J. Cesta za Ježíšovým nenásilím. *Vegetarian.cz* [online]. © 2000 – 2010 [cit. 2010-02-19]. Dostupné na WWW : <http://www.vegetarian.cz/ostatni/cesta%20za%20jesusv1.html>. ISSN 1804-0853.

⁶³ EMINGER, Z. A. Vegetariánství a apatie křesťanského člověka : (zasatá apoteóza zvířete); Esej. In *Catharina.cz. ETF UK* [online]. Praha : ETF UK, 2006, posl. aktualizace 6. 4. 2006 [cit 2010-01-13]. Dostupné na WWW : <http://www.catharina.cz/article.do?articleId=9224>.

⁶⁴ Srov. *Život z víry*. Překlad 2.dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice : Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005. s. 77. ISBN 80-7040-809-X.

⁶⁵ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s. 30. ISBN 80-85850-86-9.

⁶⁶ Srov. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s. 29. ISBN 80-85850-86-9

Naše civilizace závisí na vykořisťování, které však nelze ospravedlnit. Klade si otázku – jak sladit požadavky civilizace s citlivostí, kterou právě civilizace umožňuje a nabízí tři odpovědi⁶⁷:

- **odmítnout omezení, utrpení zvířat je přirozené, nezbytné pro dosažení vyšších hodnot** – zvířata nemají práva, člověk je přirozeně pánem přírody, slabší se podřizuje silnějšímu;
- **odmítnout vykořisťování, uznat, že různí živočichové jsou různí, ale rovnoprávní** – poroba zvířat, zásah o jejich přirozeného život je neoprávněný; postoj radikálních ochránců zvířat, kteří se odmítají podílet na utrpení zvířat;
- **hledání kompromisů** – uspokojit potřeby lidstva a zároveň respektovat základní potřeby zvířat, snaha o zajištění optimálních životních možností pro všechny;

Je zajímavé, že se stejnými třemi možnostmi přístupu k problému se můžeme setkat v první polovině devatenáctého století, kdy se jednalo o osvobození afrických otroků. Podle některých nebyl černoch jednoduše člověk a otroctví bylo základem civilizace, ten kdo otroctví napadal, prý napadal samotný základ civilizace. Proti zastáncům otroctví vystupovali radikální demokraté, kteří hlásali, že všichni lidé jsou si rovni a nikdo nemá právo upírat někomu život nebo svobodu, oproti vlastnickým nárokům otrokářů stavěli ideál lidských práv. Také v této problematice vystupovali tzv. umírnění, snažící se o kompromis a mezi bělochy měli většinovou podporu. Usilovali o zlidštění otroctví, snažili se najít nenásilná řešení. Zrušení otroctví se však jevilo jako nerealistický radikalismus, který by narušil stabilitu společnosti...⁶⁸

Dnes se jeví jako nerealističtí radikálové všichni, kdo požadují svobodu zvířat. Ve vztahu ke zvířatům vyvstávají otázky, zda je člověk opravdu vyšší druh? A pokud ano, co ho opravňuje k bezohlednosti vůči druhům nižším?⁶⁹

⁶⁷ Srov. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s. 41. ISBN 80-85850-86-9

⁶⁸ Srov. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s. 42-43. ISBN 80-85850-86-9

⁶⁹ Srov. KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. Praha : Slon, 2006. s. 43. ISBN 80-85850-86-9

3.2.3 Současný etický rozměr ve vztahu ke zvířatům

Odlidštění a technologizace živočišné zemědělské velkovýroby, experimentální medicínská praxe, ohrožení jednotlivých zvířecích druhů... jsou v současnosti předmětem mnoha námitek a demonstrací organizovaných různými skupinami ochránců práv zvířat. Současná **bioetika**⁷⁰ a **ekoetika**⁷¹ si tedy klade tyto otázky – má vztah člověka k zvířatům nějaký etický rozměr? Pokud ano, jak ho lze teoreticky zdůvodnit?⁷²

Povinnosti vůči zvířatům tradiční etika v minulosti neřešila. Středověká teologie se na zvířata dívala jako na oblast, nad níž má člověk svrchované postavení. Opírala se o interpretaci převážně první kapitoly knihy Genesis. Ale názor, že bible ospravedlňuje nadřazenost člověka nad přírodou, je jen jeden ze způsobů interpretace. Mnoho exegetů dnes ukazuje, že v kontextu s dalšími biblickými texty je třeba pozici člověka vůči přírodě interpretovat spíše jako správcovství (tzv. stewardship). Stojí zde proti sobě dva postoje: **despotismus** – oprávnění se zvířaty libovolně nakládat a **správcovství** – člověk je pověřen ochranou přírody, je za ní odpovědný. Za autentickou interpretaci biblických textů je současnými křesťanskými teology pokládán přístup druhý.⁷³

Podle Ondoka byl etický problém vztahu člověka k neživé a živé přírodě zanedbáván. Ze vrůstajících aktivit ochránců přírody a ochránců práv zvířat vyplynula nutnost zabývat se touto problematikou, která pramení z reflexe dnešních ekologických krizí, jež způsobuje nesprávný postoj člověka k přírodě. Současná ekoetika a bioetika se snaží vymezit a zdůvodnit etické povinnosti

⁷⁰ **bioetika** - (bios - život, etika - mravnost) V širším významu slova se pojem používá též pro označení etické problematiky veškerého života na zemi a lze se s ním setkat v odborném písemnictví tematizujícím především ekologii. (*Katolická teologická fakulta* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Posl. aktualizace 25.02.2010 [cit. 2010-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://bioetika.ktf.cuni.cz/>>.)

⁷¹ **ekoetika** - ekologická (environmentální) etika je ta oblast etiky, která se zabývá vztahem jedince k jeho prostředí. (*Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická Technické univerzity v Liberci* [online]. Liberec: Technická univerzita v Liberci.,2009 [cit. 2010-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.fp.tul.cz/kch/sedlbauer/tema12.htm>>.)

⁷² Srov. ONDOK, P.J. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha : Triton, 2005. s.148. ISBN 80-7254-486-1.

⁷³ Srov. ONDOK, P.J. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha : Triton, 2005. s.149. ISBN 80-7254-486-1.

člověka k mimolidským členům přírody, vymezit jejich práva. Nahlíží na člověka jako na součást biosystému, která je závislá na jeho dalších členech.⁷⁴

Pravděpodobně poprvé v dějinách jsou **ohroženi** nejen určití lidé a určité oblasti, ale **všichni lidé a celá země**. Tato skutečnost vede mnoho lidí ke změně stylu života a to v oblastech jako je výživa, bydlení, spotřeba energie a vody, zdravotní péče či ochrana životního prostředí.⁷⁵

V souvislosti s křesťanským postojem vůči zvířatům, musíme říci, že po mnoho staletí bylo páté přikázání desatera „*nezabiješ*“ vztahováno pouze na lidi. Dnes je toto přikázání vnímáno tak, že zahrnuje celou oblast stvoření. Tato skutečnost staví současné křesťany před nové otázky. Devastace a likvidace stvoření není jen okrajovým problémem, ale problémem, který se nás bezprostředně týká. Jak uvádí katechismus – křesťanské vyznání víry začíná slovy: „*Věřím v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe a země.*“ Celý svět je vnímán jako Boží dar. Příroda i člověk jsou stvořením, člověk ze sebe nemůže dělat boha nad světem, protože i on je stvořené bytí.⁷⁶

Neomezená vláda nad stvořením, vykořisťování přírody, nevázaná víra v pokrok, neblahé výsledky pokroku ... to vše je vyčítáno křesťanství, které nesprávně vykládalo biblický příběh o stvoření. Současně však tato kritika přehlíží, že až v novověku, kdy došlo k odloučení člověka od Boha, došlo zároveň na degradaci přírody na pouhý materiál. Tato skutečnost pak zapříčinila proces, který vedl k bezcitnému vykořisťování a ničení přírody. Zároveň však nemůžeme popřít, že na tomto procesu neměli podíl i křesťané.⁷⁷

⁷⁴ Srov. ONDOK, P.J. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha : Triton, 2005. s.150-151. ISBN 80-7254-486-1.

⁷⁵ Srov. *Život z víry*. Překlad 2.dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice : TF JČU, 2005. s. 241. ISBN 80-7040-809-X.

⁷⁶ Srov. *Život z víry*. Překlad 2.dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice : TF JČU, 2005. s.242. ISBN 80-7040-809-X.

⁷⁷ Srov. *Život z víry*. Překlad 2.dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice : TF JČU, 2005. s.242-243. ISBN 80-7040-809-X.

3.2.4 Povolání křesťana k odpovědnosti

Jaký význam má křesťanské chápání světa a člověka pro životní prostředí? Podle biblických výpovědí lze vidět ve vztahu člověka ke stvoření dva aspekty – člověk je stvořen k obrazu Božímu a zároveň je stvořením, které přísluší k ostatnímu tvorstvu. Má před Bohem důstojnost božího dítěte, ale zároveň odpovědnost služebníka, kterému bylo stvoření svěřeno. Přestože bylo stvoření postiženo lidským selháním, omylem a vinou⁷⁸ „...*Je třeba hlubší úcty k přírodě a k jejímu Bohem danému uspořádání a hodnotě; vytríbenějšího citu pro ostatní tvory a pro vše živé; větší zohlednění nedozírných škod, které jsou již nezvratné; kritický postoj ke konzumu a plýtvání; a konečně spiritualitu strídmosti, která se vzdává přednosti vlastnění před bytím;*“⁷⁹

Za změnu stanoviska vůči stvoření a hlavně zvířatům je považována pasáž z encykliky Jana Pavla II. **Sollicitudo rei socialis**, která pojednává o biologických a mravních pravidlech: **Sollicitudo rei socialis**, čl. 34.: „...*je na místě čím dál lépe chápat, že nelze beztrestně využívat různých tvorů, ani živých, ani neživých – rostlin, zvířat, žvlů – libovolně, podle vlastních hospodářských potřeb. Naopak, musí se doceňovat přirozenost každé bytosti a jejich vzájemné propojení v uspořádaném systému, jakým je právě kosmos...Z toho tedy znovu vyplývá, že rozvoj, jeho plánování, užívání přírodních zdrojů a způsob, jakým se z nich těží, nelze oddělovat od respektování mravních zákonů. Jeden z nich bezpochyby vymezuje užívání viditelné přírody. Vláda, kterou Stvořitel dal člověku jako Božímu obrazu (srov. Gn 1,26), není absolutní, ani se nedá mluvit o svobodě k "užívání nebo zneužívání" nebo o libovolném nakládání s věcmi tak, jak nám to nejlépe vyhovuje. Omezení uložené člověku od počátku samotným Stvořitelem a vyjádřené symbolicky zákazem "jíst ovoce ze stromu" (srov. Gn 2,16-17)*

⁷⁸ Srov. *Život z víry*. Překlad 2.dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice : TF JČU, 2005. s.242-243. ISBN 80-7040-809-X

⁷⁹ *Život z víry*. Překlad 2.dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice : TF JČU, 2005. s.243. ISBN 80-7040-809-X.

*dostatečně jasně ukazuje, že ve vztahu k viditelné přírodě jsme podrobeni nejen biologickým, ale i mravním zákonům, které nelze beztrestně přestupovat.*⁸⁰

Křesťané jsou podle katechismu vyzýváni k tomu, aby do společné diskuze s ostatními lidmi vnášeli své pojetí skutečnosti, aby nepolevovali v hledání řešení, která jsou předpokladem smysluplné lidské existence.⁸¹ Charles Birch uvádí, že nesmírná míra utrpení dnešních zvířat pramení z životního stylu lidí. Je třeba do našich životních hodnot zahrnout všechno živé. *„Místo antropocentrické etiky se potřebujeme posunout k biocentrické etice nebo k etice zaměřené na život. To znamená starat se o kvalitu života zvířat, která s námi sdílejí naši planetu. Potřebujeme měnit náš životní styl, zejména naše konzumní návyky... Značná část současného ekonomického růstu jde na vrub životního prostředí, budoucích generací a zvířat. Měli bychom trvat na tom, aby ekonomika nebyla zaměřena na vlastní rozvoj, nýbrž na blaho lidí a zvířat.*⁸²

Birch dále konstatuje, že pád lidstva není záležitost minulosti, ale děje se v každém přítomném okamžiku. Děje se v každém okamžiku, kdy nerespektujeme stvoření – *zvířata sténají a my je neslyšíme.* „Křesťané jsou povoláni k tomu, aby s těmito „nejposlednějšími z našich bratrů a sester“ jednali s respektem a úctou. *Nejde jen o čin milosrdenství, ale i spravedlnosti.*⁸³

3.2.5 Být či nebýt vegetariánem?

Zdá se, že v závěru práce vyvstává více otázek než jasných odpovědí na ústřední otázku této práce: Má být, či nemá být křesťan vegetariánem? Marně bychom odpovědi hledali v odborné teologické literatuře. Podle Emingera je poskrovnu stěžejních prací, které by pro svou váhu a smysluplnost zasluhovaly překlad do dalších jazyků. Práce pojednávající o vegetariánství můžeme nalézt v americké

⁸⁰ *Sollicitudo rei socialis*. Encyklika Jana Pavla II. o starosti církve o sociální otázky z 30. prosince 1987. Praha : Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

⁸¹ Srov. *Život z víry*. Překlad 2.dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice : TF JČU, 2005. s.246. ISBN 80-7040-809-X.

⁸² BIRCH, CH. Úcta ke zvířatům. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s. 97-98. ISBN 978-80-7017-068-7.

⁸³ BIRCH, CH. Úcta ke zvířatům. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s. 99-100. ISBN 978-80-7017-068-7

teologické škole, reprezentované církevním společenstvím Adventistů sedmého dne (v této denominaci je asi 80 % laiků a téměř 100 % duchovních vegetariány). Literatura, která vychází z katolického prostředí je většinou krátká, úvahová, psána křesťanskými laiky. Eminger uvádí, že výjimkou je americký jezuita a vegetarián John Dear.⁸⁴

V následujících shrnutích můžeme zvážit vegetariánská pro a proti, která jsou vyvozena z křesťanského vztahu ke stvoření a zvířatům, kterým se zabývaly předchozí kapitoly.

Pro :

- na počátku stvoření člověk maso nejedl
- zvíře bylo stvořeno z prachu země a byl mu vdechnut život (stejně jako člověku)
- antropocentrismus, degradace zvířat a přírody na pouhý materiál nemá v bibli opodstatnění – současní exegeté interpretují biblické texty vztahující se ke stvoření jako správcovství – *stewardship* – člověk je pověřen ochranou přírody, je za ní odpovědný
- v legendách o křesťanských svatých můžeme nalézt zmínky o zvláštním blízkém vztahu světce se zvířaty
- většina dřívějších představ o zvířatech pramenila z mimovědeckých zdrojů (zejména z filosofie) - současné výzkumy života zvířat prokázaly, že zvířata mají podobný emocionální život jako my, mnohá vykazují inteligentní chování
- páté přikázání desatera *nezabiješ* je v současnosti vztahováno na celou oblast stvoření nejen na člověka - likvidace a devastace stvoření je problémem, který se nás bezprostředně týká; ekologické krize, technologizace živočišné výroby přináší nové aktuální otázky, na které je třeba reagovat

⁸⁴ EMINGER, Z. A. Vegetariánství a apatie křesťanského člověka : (zasutá apoteóza zvířete): Esej. In *Catharina cz. ETF UK* [online]. Praha : ETF UK, 2006, posl. aktualizace 6. 4. 2006 [cit 2010-01-13]. Dostupné na WWW : <http://www.catharina.cz/article.do?articleId=9224>.

Ve vztahu k viditelné přírodě jsme podrobeni mravním zákonům, jak tedy můžeme zabíjet zvířata, která jsou Bohem povolána k tomu, aby jej velebila? V samotném výběru hospodářských zvířat (zvířat určených k jídlu) neexistuje pravidlo, proč jíst toto zvíře a nejíst jiné. Samotný výběr těchto zvířat je nelogický a nevysvětlitelný, prostý jakýchkoli pravidel, podmíněný konkrétní kulturou. Podle Emingera, by se etické (humánní, humanitární) vegetariánství, mělo rozšířit do všech vrstev křesťanské společnosti a nemělo by zůstat jen znamením nemnoha křesťanských řádů, denominací a sborů.⁸⁵

Proti:

- ve Starém zákoně nacházíme zákaz jíst maso určitých druhů zvířat, ale nikde Bůh nezakazuje konzumaci masa jako takového
- v Dt 12,15 se můžeme dočíst : *Porážet dobytek a jíst maso můžeš ovšem ve všech svých branách, kdykoli po něm zatoužíš, podle požehnání, které ti dal Hospodin, tvůj Bůh; (Dt 12,15)*
- Ježíš v evangeliích konzumaci masa také nezakazuje, domněnky, že sám byl vegetariánem nejsou podložené
- v Mt 15, 11-19 Ježíš říká - *Ne co vchází do úst, znesvěcuje člověka, ale co z úst vychází, to člověka znesvěcuje. Nerozumíte, že to, co vchází do úst, přijde do břicha a jde do hnoje? To však, co z úst vychází, jde ze srdce, a to člověka znesvěcuje. Neboť ze srdce vycházejí špatné myšlenky, vraždy, cizoložství, smilství, loupeže, křivá svědectví, urážky.*
- ve Skutcích 10,9-15 Bůh sám vybízí Petra, aby jedl vše a nečinil rozdíl mezi čistým a nečistým
- v jídlu máme tedy svobodu co jíst a co ne - Svatý Pavel v 1Tm 4,3b-5 uvádí: *Neboť všechno, co Bůh stvořil, je dobré a nemá se zavrhovat nic, co se přijímá s děkováním: posvěcuje se to skrze slovo Boží a přímlovu." (1Tm 4,3b-5);* Pavel považuje otázku stravování za podružnou, důležitý je stav našeho srdce, vztah k bližnímu

⁸⁵ Srov. EMINGER, Z. A. Vegetariánství a apatie křesťanského člověka : (zasutá apoteóza zvířete): Esej. In *Catharina cz. ETF UK* [online]. Praha : ETF UK, 2006, posl. aktualizace 6. 4. 2006 [cit 2010-01-13]. Dostupné na WWW : <http://www.catharina.cz/article.do?articleId=9224>.

Podle Peschkeho můžeme o zvířatech přemýšlet ve dvou rovinách – buď jako o druhu nebo jako o konkrétních bytostech, které cítí a trpí. S problematikou vegetariánství souvisí druhý pohled - pohled na zvíře jako na konkrétní bytost, která cítí a trpí. Peschke uvádí, že křesťanská láska v sobě zahrnuje soucit se všemi tvory, snaží se jejich utrpení umenšit nebo odstranit, zároveň však vyzdvihuje skutečnost, že zvíře není člověku rovno, ale bylo mu podřízeno.⁸⁶ Podle Peschkeho to znamená, že „člověk je druhově podstatně odlišný od zvířete, např. psa, tak jako je zvíře podstatně odlišné od rostliny, např. pampelišky. Proto tedy člověk nemůže dělat se psem, co smí dělat s pampeliškou, a nemůže dělat s člověkem, co smí dělat se psem (např. utratit ho, když oslepne)... Není-li uznáván tento rozdíl mezi člověkem a zvířetem, není důvod uznávat ani podstatný rozdíl mezi zvířetem a rostlinou. I rostlina má zájem dostat se na světlo, zachovat se a být zachována.“⁸⁷

Odpůrci konzumace masa často tvrdí, že tento přístup lze označit jako tzv. *speciesismus* – druhovou nadřazenost a povýšenost lidské rasy. Peschke naopak tvrdí, že postavit život zvířete na stejnou úroveň jako život člověka, vede ke snížení úcty k lidskému životu. Na konci své úvahy uvádí citaci z katechismu, která opět připomíná, že člověk nemá se zvířecím životem bezohledně nakládat a nechat ho zbytečně trpět, zároveň však připouští oprávnění člověka používat zvířata k zajištění výživy.⁸⁸

Jen člověk má rozum a svědomí, je schopen uznávat a respektovat práva druhých, utváří svět, nese odpovědnost za své jednání...uvádí Peschke.⁸⁹ Není tedy žádný důvod k tomu, proč by křesťan nemohl být vegetariánem, v tomto rozhodnutí má svobodu. Stejně jako mají svobodu ostatní křesťané, kteří maso jíst. Způsob

⁸⁶ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004. s. 658-661. ISBN 80-7021-718-9.

⁸⁷ PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004. s. 662. ISBN 80-7021-718-9.

⁸⁸ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004. s.662-663. ISBN 80-7021-718-9.

⁸⁹ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha : Vyšehrad, 2004. s.661. ISBN 80-7021-718-9

stravování není v životě podstatný, ale soucit, odpovědnost a láska ano... tato skutečnost může nakonec souviset i s naší stravou.

3.3 Shrnutí

- náhled na přírodu a zvířata jako na pouhý materiál přineslo až moderní myšlení (Descartes 1596-1650 – středem veškerého dění je člověk, ostatní svět podřízen lidskému duchu)
- člověk má schopnost i svobodu zabíjet zvířata
- lidé překročili Bohem hranice ustanovené, přivolali neštěstí na sebe i na celé stvoření - zvířata musí nést břemeno utrpení, jsou vydána do rukou lidí (nemají svobodnou vůli)
- atributy některých křesťanských světců tvoří symbol zvířete - soužití se zvířaty a zvláště s divokými, bylo považováno za znamením Boží přítomnosti
- Tomáš Akvinský - domníval se, že zvířata nemají mysl, rozum, duševní život, nesmrtnou duši - s jistotou však nelze tvrdit, že ostatní živé bytosti nemají před Bohem věčnou hodnotu
- současné výzkumy dokazují, že zvířata mají podobný emocionální život jako lidé, mnohá vykazují inteligentní chování...
- Erazim Kohák – naše civilizace závisí na vykořisťování, které však nelze ospravedlnit
- Josef Petr Ondok - etický problém vztahu člověka k neživé a živé přírodě byl zanedbáván, povinnosti vůči zvířatům tradiční etika v minulosti neřešila
- současná ekoetika a bioetika – snaha vymezit a zdůvodnit etické povinnosti člověka k mimolidským členům přírody, vymezit jejich práva
- člověk má před Bohem důstojnost božího dítěte, ale zároveň odpovědnost služebníka, kterému bylo stvoření svěřeno - páté přikázání desatera „*nezabiješ*“ vztahováno pouze na lidi – dnes zahrnuje celou oblast stvoření

ZÁVĚR

Práce hledala odpověď na otázku: zda by měl být křesťan vegetariánem? Pokusil jsem se nastínit problematiku etického vztahu mezi křesťanem a stvořením, konkrétně mezi člověkem a zvířetem, a to v souvislosti s konzumací masa.

Biblická zpráva o stvoření světa a člověka nahlíží na zvířata pozitivně. Zvířata jsou stvořena pro člověka, do lidského života patří. Bůh o ně pečuje, nedegraduje je na pouhou věc, ani jejich utrpení a smrt nejsou pro Boha bezvýznamné. Zvířata se v ráji živila (stejně jako člověk) pouze vegetariánsky, ráj byl prost násilí. Zlom v Bohem zamýšleném soužití mezi stvořením a člověkem nastal ve chvíli, kdy člověk začal používat svobodnou vůli, stanul před rozhodnutím zvolit dobro nebo zlo. V souvislosti se vztahem ke zvířatům je třeba vnímat pád člověka jako stále probíhající skutečnost. Nejedná se o záležitost minulosti, ale probíhá v každém přítomném okamžiku, kdy nerespektujeme stvoření.

Podle svatého Pavla bylo celé stvoření vydáno do marnosti, kterou způsobil člověk, proto je také vykoupení celého stvoření spjato s vykoupením člověka. Role člověka a zejména křesťana ve vztahu ke zvířatům, k živé i neživé přírodě, má být v pozici odpovědného správce, který si uvědomuje, že jednou bude muset vydat výčet ze svého správcovství. Kristus každého z nás povolal ke zcela osobní odpovědnosti vůči němu, a to se týká i našeho vztahu ke zvířatům.

Etický problém vztahu člověka k neživé a živé přírodě byl v minulosti zanedbáván, povinnosti vůči zvířatům tradiční etika neřešila. V křesťanském prostředí je toto téma opomíjeno a ani dnes se k němu nevyskytuje nijak široká relevantní literatura. Současná ekoetika a bioetika si klade za cíl vymezit a zdůvodnit etické povinnosti člověka k mimolidským členům přírody, vymezit jejich práva. Úkolem křesťana je tyto otázky, které přináší dnešní doba, neopomíjet, ale vážně se jimi zabývat. Nelze zavírat oči před odpovědností, která před námi stojí. Nesmí nám být jedno, v jakých podmínkách jsou zvířata chována, jak je ničeno životní prostředí a vše podrobena jen ekonomickému růstu.

V souvislosti s křesťanskou odpovědností si musíme uvědomit, že cesta ke spáse nevede přes stravovací návyky - to by byla velmi jednoduchá cesta... Proto nemohu říci *křesťan by měl být vegetarián* ani *křesťan vegetarián být nemusí*. Konkrétní rozhodnutí záleží na nás a možnost svobodně se rozhodovat máme už od počátku stvoření.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Použitá literatura:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2002. ISBN 80-85810-30-1

BIRCH, CH. Úcta ke zvířatům. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty.* Praha : Kalich, 2007. ISBN 978-80-7017-068-7.

FRAŇKOVÁ, S, DVOŘÁKOVÁ-JANŮ, V. *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla.* Praha : Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0548-1.

HELLER, J. *Člověk – pastýř stvoření.* Praha : Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2002. ISBN neuvedeno.

KOHÁK, E. *Zelená svatozář.* Praha : Slon, 2006. ISBN 80-85850-86-9

MCLOUGHLIN, S. *Světová náboženství v kostce.* Dobřejoyice : Rebo productions, 2005. ISBN 80-7234-446-3.

MEDŘICKÁ, J. *Psychologické a sociální aspekty vegetariánství.* Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce T. Hrachovinová.

ONDOK, P.J. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína.* Praha : Triton, 2005. ISBN 80-7254-486-1.

ORTKEMPER, F.J. *Malý Stuttgartský komentář – První list Korintánům.* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-385-0.

PURY, DE A. *Člověk a zvíře stvoření Boží.* Praha : Kalich, 1999.

Sollicitudo rei socialis. Encyklika Jana Pavla II. o starosti církve o sociální otázky z 30. prosince 1987. Praha : Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

THEOBALD, M. *Malý Stuttgartský komentář – List Římanům.* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-433-4.

VISCHER, L. Poučení z bible. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty.* Praha : Kalich, 2007. ISBN 978-80-7017-068-7.

Život z víry. Překlad 2.dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice: TF JČU, 2005. ISBN 80-7040-809-X.

Online zdroje:

DEAR, J. Cesta za Ježíšovým nenásilím. *Vegetarian.cz* [online]. © 2000 – 2010 [cit. 2010-02-19]. Dostupné na WWW:

<<http://www.vegetarian.cz/ostatni/cesta%20za%20jesusv1.html>>.

EMINGER, Z. A. Vegetariánství a apatie křesťanského člověka : (zasutá apoteóza zvířete): Esej. In *Catharina cz. ETF UK* [online]. Praha : ETF UK, 2006, posl. aktualizace 6. 4. 2006 [cit 2010-01-13]. Dostupné na WWW :

<<http://www.catharina.cz/article.do?articleId=9224>>.

MASSON, M. J, MCCARTHY, S. Když sloni pláčou. Praha : Rybka Publishers,1998. In *Animal Rights* [online], cit [16-02-2010]. Dostupné na WWW: <http://animalrights.webz.cz/sdilime_svet.htm>.

NEDVĚDOVÁ, A. Volební právo ženy se muselo vybojovat. *Gender Studies, o.p.s.* [online]. 2004, [cit. 2010-02-19]. Dostupné na WWW :

<<http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183881>>.

PITTER, P. Náš poměr k přírodě z hlediska náboženského a sociálního. Ježíš a vegetarismus. In BEZDĚK, C. *Vegetarism – pro a proti*, 1928 [online]. Praha : Společnost pro zvířata z. o. CSOP/Society for Animals [cit. 2010-02-16]. Dostupné na WWW :

<<http://www.spolecnostprozvirata.cz/obsah.php?pg=vegetarianstvi>>.

Slovník cizích slov, dostupné na WWW: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=vegan>.

Důvody proč být vegetariány. *Česká vegetariánská společnost*. (propagační leták k dokumentárním filmům organizace PeTA) Dostupné na WWW:

<http://www.vegspol.cz/pages/letak_filmy_peta_1_nahled.pdf>.

21 důvodů, proč být vegetariánem. *Společnost pro zvířata*, 2009. (propagační leták) Dostupný na WWW:

<http://www.spolecnostprozvirata.cz/data/21%20duvodu_1.JPG>.

a

<http://www.spolecnostprozvirata.cz/data/21%20duvodu_2.JPG>.

PŘÍLOHY

I. Biblické texty Starého Zákona	48
1. Člověk a zvíře v prvních třech kapitolách Genesis	48
2. Soucit se zvířaty v knihách Starého Zákona	48
3. Bůh nevyjímá zvířata ze své péče	49
4. Stvoření chválí Boha	49
5. Izajášovo proroctví	49
6. „Povolení“ jíst maso	50
7. Rituálně nečistá zvířata k jídlu	51
8. Daniel odmítá jíst královské lahůdky	51
II. Biblické texty Nového Zákona	52
1. Problematika masa obětovaného modlám	52
2. Čisté a nečisté	53
3. Vše je čisté	53
4. Vydání celého tvorstva marnosti	54
5. Bůh se o zvířata stará	54
III. Principy pro novou ekonomiku ustanovené společností Humane Society, USA:	54
IV. 21 důvodů proč být vegetariánem – společnost pro zvířata	55
V. PETA – Důvody proč být vegetariány, Pravda o mase	55
VI. Citáty na téma vegetariánství	55

I. Biblické texty Starého Zákona

1. Člověk a zvíře v prvních třech kapitolách Genesis

Genesis 1,26 26 I řekl Bůh: „Učínme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“	Genesis 1, 29-31 29 Bůh také řekl: „Hle, dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena i každý strom, na němž rostou plody se semeny. To budete mít za pokrm. 30 Veškeré zemské zvíře i všemu nebeskému ptactvu a všemu, co se plazí po zemi, v čem je živá duše, dal jsem za pokrm veškerou zelenou bylinu.“ A stalo se tak. 31 Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré. Byl večer a bylo jitro, den šestý.
Genesis 1,27-29 27 Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil. 28 A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“ 29 Bůh také řekl: „Hle, dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena i každý strom, na němž rostou plody se semeny. To budete mít za pokrm.“	Genesis 1, 14-18 14 I řekl Bůh: „Budte světla na nebeské klenbě, aby oddělovala den od noci! Budou na znamení časů, dnů a let. 15 Ta světla ať jsou na nebeské klenbě, aby svítla nad zemí.“ A stalo se tak. 16 Učinil tedy Bůh dvě veliká světla: větší světlo, aby vládlo ve dne, a menší světlo, aby vládlo v noci; učinil i hvězdy. 17 Bůh je umístil na nebeskou klenbu, aby svítla nad zemí, 18 aby vládla ve dne a v noci a oddělovala světlo od tmy.
Genesis 2, 15 15 Hospodin Bůh postavil člověka do zahrady v Edenu, aby ji obdělával a střežil.	Genesis 3,23 23 Proto jej Hospodin Bůh vyhnal ze zahrady v Edenu, aby obdělával zemi, z níž byl vzat

2. Soucit se zvířaty v knihách Starého Zákona

Exodus 23, 5 5 Když uvidíš, že osel toho, kdo tě nenávidí, klesá pod svým břemenem, zanecháš ho snad, aniž ho vyprostíš? Spolu s ním ho vyprostíš.	Deuteronomium 22, 6 6 Když přijdeš cestou na ptačí hnízdo s holátkou nebo s vejci, s matkou sedící na holátkách nebo na vejcích na nějakém stromě nebo na zemi, nevezmeš matku od mláděť.
Příslaví 12,10 10 Spravedlivý cítí i se svým dobyt看em, kdežto nitro svévolníků je nelítostné	Žalm 145, 9 9 Hospodin je ke všem dobrotivý, nade vším, co učinil, se slitovává.

3. Bůh nevyjímá zvířata ze své péče

Žalm 36, 6-7	Jób 38, 4, 39-41
<p>6 Tvoje milosrdenství, Hospodine, sahá až k nebi, tvoje věrnost se dotýká mraků. 7 Tvoje spravedlnost je jak mocné horstvo, propastná tůň nezměrná jsou tvoje soudy; zachraňuješ lidi i dobytek, Hospodine.</p>	<p>4 Kde jsi byl, když jsem zakládal zemi? Pověz, víš-li něco rozumného o tom. 39 Můžeš ulovit pro lva kořist a uspokojit lačnost lvíčat, 40 když se krčí v peleších, čňhají ve svém doupěti v houští? 41 Kdo opatří úlovek krkavci, když jeho mláďata volají k Bohu a bloudí bez potravy?</p>

4. Stvoření chválí Boha

Žalm 148	
<p>CHVALTE HOSPODINA Z NEBES, CHVALTE HO VE VÝŠINÁCH</p> <p>1 Haleluja. Chvalte Hospodina z nebes, chvalte ho ve výšinách! 2 Chvalte ho, všichni jeho andělé, chvalte ho, všechny jeho zástupy. 3 Chvalte ho, slunce s měsícem, chvalte ho, všechny jasné hvězdy. 4 Chvalte ho, nebesa nebes, rovněž vody nad nebesy, 5 chvalte Hospodinovo jméno! Vždyť on přikázal, a bylo to stvořeno, 6 on tomu dal povstat navěky a navždy, nařízení, které vydal, nepomine. 7 Ze země ať chválí Hospodina netvoři a všechny propastné tůně,</p>	<p>8 oheň, krupobití, sníh i mlha, bouřný víchr, který plní jeho slovo, 9 horstva a všechny pahorky, ovocné stromy a všechny cedry, 10 zvěř a všechna dobytčata, plazi, okřídlené ptactvo, 11 králové země a všechny národy, vladaři a všichni soudci země, 12 jinoši i panny, starci i mladí. 13 Ať chválí Hospodinovo jméno, pouze jeho jméno je vyvýšené, jeho velebnost je nad zemí i nebem. 14 Vyvýšil roh svého lidu k chvále všech svých věrných, synů Izraele, lidu, který je mu blízký. Haleluja.</p>

5. Izajášovo proroctví

Izajáš 11, 6-9	Izajáš 1, 3
<p>6 Vlk bude pobývat s beránkem, levhart s kůzlem odpočívát. Tele a lvíče i žírný dobytek budou spolu a malý hoch je bude vodit. 7 Kráva se bude popásat s medvědicí, jejich mláďata budou odpočívát spolu, lev jako dobytče bude žrát slámu. 8 Kojenec si bude hrát nad děrou zmije, bazilišku do doupěte sáhne ručkou odstavené dítě. 9 Nikdo už nebude páchat zlo a šířit zkázu na celé mé svaté hoře, neboť zemi naplní poznání Hospodina, jako vody pokrývají moře</p>	<p>3 Vůl zná svého hospodáře, osel jesle svého pána, mne však Izrael nezná, můj lid je nechápavý.“</p>

6. „Povolení“ jíst maso

Numeri 12; 15-16.20	
<p>15 Porážet dobytek a jíst maso můžeš ovšem ve všech svých branách, kdykoli po něm zatoužíš, podle požehnání, které ti dal Hospodin, tvůj Bůh; smí je jíst nečistý i čistý, jako gazelu nebo jelena. 16 Jenom krev jíst nebudete. Vylijete ji na zem jako vodu.</p>	<p>20 Až Hospodin, tvůj Bůh, rozšíří tvé území, jak ti slíbil, a ty řekneš: „Chtěl bych jíst maso,“ protože zatoužíš jíst maso, můžeš je jíst podle své chuti</p>

Deuteronomium 11; 13, 18.21	
<p>13 Kde vezmu maso, abych je dal všemu tomuto lidu? Volají ke mně s pláčem: ‚Dej nám maso, chceme jíst.‘ 14 Nemohu sám unést všechnen tento lid, je to nad mé síly</p>	<p>21 Mojžíš namítl: ‚Šest set tisíc pěších je v lidu, uprostřed něhož jsem, a ty řekneš: ‚Dám jim maso a budou jíst po celý měsíc!‘</p>
<p>18 A lidu řekneš: Posvěťte se pro zítřek. Budete jíst maso, protože jste s pláčem volali k Hospodinu: ‚Kdo nám dá najíst masa? Jak dobře nám bylo v Egyptě!‘ Hospodin vám dá maso a najíte se.</p>	
Deuteronomium 19, 5-6	
<p>5 Až budete obětovat Hospodinu hod oběti pokojné, obětujte jej tak, aby ve vás našel zalíbení. 6 V den obětního hodu a v následující den se maso sní. Co by zůstalo do třetího dne, bude spáleno ohněm.</p>	

7. Rituálně nečistá zvířata k jídlu

Numeri 14, 3-21	
<p>3 Nesmíš jíst nic ohavného. 4 Smíte jíst tato zvířata: býka, ovci a kozu, 5 jelena, gazelu, daňka, kozorožce, antilopu díšona, tura stepního a divokou kozu, 6 zkrátka všechna zvířata, která mají kopyta rozdělená tak, že jsou obě kopyta úplně rozpolcená, přežvýkavce mezi zvířaty; ty jíst smíte. 7 Z přežvýkavců, z těch, co mají kopyta rozdělená rozpolcením, nesmíte však jíst velblouda, zajíce a damana. Jsou to přežvýkavci, ale kopyta nemají úplně rozdělená; budou pro vás nečistí. 8 Ani vepře; má sice kopyta rozdělená, ale nepřezvykuje; bude pro vás nečistý. Jejich maso nesmíte jíst, jejich zdechliny se nedotknete. 9 Ze všeho, co je ve vodě, smíte jíst toto: všechno, co má ploutve a šupiny. To smíte jíst. 10 Co nemá ploutve ani šupiny, jíst nesmíte; bude to pro vás nečisté. 11 Smíte jíst všechno čisté ptactvo. 12 Jen tyto z nich jíst nesmíte: orla, orlosupa a orla mořského, 13 luňáka, jestřába a různé druhy supů, 14 žádný druh havranů,</p>	<p>15 pštrosa, sovu, racka a různé druhy sokolů, 16 kulicha, výra a sovu pálenou, 17 pelikána, mrchožrouta a kormorána, 18 čápa a různé druhy volavek, dudka a netopýra. 19 Nečistá bude pro vás i všechna létající havěť; nesmí se jíst. 20 Všechno čisté ptactvo jíst smíte. 21 Nesmíte jíst žádnou zdechlinu. Bud' ji dáš bezdomovci, který žije v tvých branách, aby ji jedl, nebo ji prodáš cizinci. Vždyť jsi svatý lid Hospodina, svého Boha. Nebudeš vařit kůzle v mléce jeho matky.</p>

8. Daniel odmítá jíst královské lahůdky

Daniel 10; 5,8, 10-13.15-16	
<p>5 Král pro ně určil každodenní přiděl z královských lahůdek a z vína, které pil při svých hodech, a dal je vychovávat po tři roky. Po jejich uplynutí měli stávat před králem. 8 Ale Daniel si předsevzal, že se neposkvrní královskými lahůdkami a vínem, které pil král při svých hodech. Požádal velitele dvořanů, aby se nemusel poskvrňovat. 10 Velitel dvořanů však Danielovi řekl: „Bojím se krále, svého pána, který vám určil pokrm a nápoj. Když uvidí, že jste v tváři přepadlejší než jinoši z vašich řad, připravíte mě u krále o hlavu.“</p>	<p>11 Daniel tedy navrhl opatrovníkovi, kterého určil velitel dvořanů nad Danielem, Chananjášem, Míšaelem a Azarjášem: 12 „Zkus to se svými služebníky po deset dní. Ať nám dávají k jídlu zeleninu a k pití vodu. 13 Potom porovnáš vzhled náš a vzhled jinochů, kteří jedli královské lahůdky, a učiň se svými služebníky podle toho, co uvidíš.“ 15 Po uplynutí deseti dnů se ukázalo, že jejich vzhled je lepší; byli statnější než ostatní jinoši, kteří jedli královské lahůdky. 16 Opatrovník tedy odnášel jejich lahůdky a víno, které měli pít, a dával jim zeleninu.</p>

II. Biblické texty Nového Zákona

1. Problematika masa obětovaného modlám

První list Korintským 8,1-13	
<p>1 Pokud jde o maso obětované modlám, víme, že ‚všichni máme poznání‘. Poznání však vede k domýšlivosti, kdežto láska buduje. 2 Jestliže si někdo myslí, že něco už plně poznal, ten ještě nepoznal tak, jak je třeba. 3 Kdo však miluje Boha, je od něho poznán. 4 Pokud tedy jde o to, zda se smí jíst maso obětované modlám, víme, že modly ani bohové tohoto světa nic nejsou a že jest jen jeden Bůh. 5 I když jsou tak zvaní bohové na nebi či na zemi – jakože je mnoho takových bohů a pánů – 6 my přece víme, že je jediný Bůh Otec, od něhož je všechno, a my jsme tu pro něho, a jediný Pán Ježíš Kristus, skrze něhož je všechno, i my jsme skrze něho. 7 Ale všichni nemají toto poznání. Někteří jsou až podnes tak zvyklí na modly, že jedí toto maso jako oběti modlám; jejich svědomí je nejisté, a proto je poskvrněno.</p>	<p>8 Pokrm nás Bohu nepřiblíží; nejíme-li obětované maso, nic neztrácíme, jíme-li, nic nezískáme. 9 Dejte si pozor, aby se tato vaše svoboda nestala kamenem úrazu pro slabé. 10 Když někdo tebe, který máš poznání, uvidí za stolem v pohanském chrámě, zda tím nepřivedeš svědomí toho slabého bratra k tomu, aby také jedl maso obětované modlám? 11 Jenže tak bude ten slabý tvým poznáním uveden do záhuby – bratr, pro kterého Kristus zemřel! 12 Když takto hřešíte proti bratrům a ubíjíte jejich slabé svědomí, hřešíte proti Kristu. 13 A proto: je-li jídlo kamenem úrazu pro mého bratra, nechci už nikdy jíst maso, abych nepřivedl svého bratra k pádu.</p>
Skutky apoštolů 15, 19-20	Skutky apoštolů 21, 25
<p>19 Proto já soudím, abychom nedělali potíže pohanům, kteří se obracejí k Bohu, 20 ale jen jim napsali, aby se vyhýbali všemu, co přišlo do styku s pohanskou bohoslužbou, aby nežili ve smilstvu, aby nejedli maso zvířat, která nebyla zbavena krve, a aby nepožívali krev.</p>	<p>25 Pokud jde o pohany, kteří přijali víru, těm jsme písemně oznámili své rozhodnutí, že nemají jíst pokrmy obětované modlám, ani krev, ani maso zvířat nezabavených krve, a že se mají vyvarovat smilstva.“</p>

2. Čisté a nečisté

Římanům 14, 1-3.13-15.17.20-23	
<p>1 Bratra ve víře slabšího přijímejte mezi sebe, ale nepřete se s ním o jeho názorech. 2 Někdo třeba věří, že může jíst všechno, slabý však jí jen rostlinnou stravu. 3 Ten, kdo jí všechno, nechť nezlehčuje toho, kdo nejí, a kdo nejí, nechť neodsuzuje toho, kdo jí; vždyť Bůh jej přijal za svého.</p> <p>13 Nesuďme už tedy jeden druhého, ale raději posuďte, jak jednat, abyste nekladli bratru do cesty kámen úrazu a nepůsobili pohoršení. 14 Vím a jsem přesvědčen v Pánu Ježíši, že nic není nečisté samo v sobě, ale tomu, kdo něco pokládá za nečisté, je to nečisté. 15 Trápí-li se tvůj bratr pro to, co jíš, nežiješ už v lásce. Neuváděj tedy svým jídlem do záhuby toho, za nějž Kristus umřel!</p>	<p>17 Vždyť království Boží není v tom, co jíte a pijete, nýbrž ve spravedlnosti, pokoji a radosti z Ducha svatého. 20 Nenič kvůli pokrmu Boží dílo! Ano, všechno je čisté, zlé však je, když někdo pohoršuje druhého tím, co jí. 21 Je tedy dobré nejíst maso a nepít víno a nedělat nic, co je tvému bratru kamenem úrazu. 22 Tvé přesvědčení ať zůstane mezi tebou a Bohem. Blaze tomu, kdo sám sebe neodsuzuje, když se pro něco rozhodl. 23 Ten však, kdo pochybuje, byl by odsouzen, kdyby jedl, neboť by to nebylo z víry. A cokoli není z víry, je hřích.</p>
Skutky apoštolů 10, 9-15	
<p>9 Druhého dne, právě když se blížili k městu, vyšel Petr za poledne na rovnou střechu domu, aby se modlil. 10 Pak dostal hlad a chtěl se najíst. Zatímco mu připravovali jídlo, upadl do vytržení myslí: 11 Vidí, jak se z otevřeného nebe cosi snáší; podobalo se to veliké plachtě, kterou spouštějí za čtyři cípy k zemi. 12 Byly v ní všechny druhy živočichů: čtvernožci, plazi i ptáci. 13 Tu k němu zazněl hlas: „Vstaň, Petře, zabíjej a jez!“ 14 Petr odpověděl: „To ne, Pane! Ještě nikdy jsem nejedl nic, co poskvřňuje a znečišťuje.“ 15 Ale hlas se ozval znovu: „Co Bůh prohlásil za čisté, nepokládej za nečisté.“</p>	

3. Vše je čisté

1 Timoteovi 4, 3-5	Římanům 14, 17-22
<p>3 Zakazují lidem ženit se a jíst pokrmy, které Bůh stvořil, aby je s děkováním požívali ti, kdo věří a kdo poznali pravdu. 4 Neboť všechno, co Bůh stvořil, je dobré a nemá se zavrňovat nic, co se přijímá s díkyvzdáním. 5 Vždyť je to posvěceno Božím slovem a modlitbou.</p>	<p>17 Vždyť království Boží není v tom, co jíte a pijete, nýbrž ve spravedlnosti, pokoji a radosti z Ducha svatého. 18 Kdo takto slouží Kristu, je milý Bohu a lidé si ho váží. 19 A tak usilujme o to, co slouží pokoji a společnému růstu. 20 Nenič kvůli pokrmu Boží dílo! Ano, všechno je čisté, zlé však je, když někdo pohoršuje druhého tím, co jí. 21 Je tedy dobré nejíst maso a nepít víno a nedělat nic, co je tvému bratru kamenem úrazu. 22 Tvé přesvědčení ať zůstane mezi tebou a Bohem. Blaze tomu, kdo sám sebe neodsuzuje, když se pro něco rozhodl.</p>

4. Vydání celého tvorstva marnosti

Římanům 8, 18-24	
<p>18 Soudím totiž, že utrpení nynějšího času se nedají srovnat s budoucí slávou, která má být na nás zjevena. 19 Celé tvorstvo toužebně vyhlíží a čeká, kdy se zjeví sláva Božích synů. 20 Neboť tvorstvo bylo vydáno marnosti – ne vlastní vinou, nýbrž tím, kdo je marnosti vydal. Trvá však naděje, 21 že i samo tvorstvo bude vysvobozeno z otroctví zániku a uvedeno do svobody a slávy dětí Božích.</p>	<p>22 Víme přece, že veškeré tvorstvo až podnes společně sténá a pracuje k porodu. 23 A nejen to: i my sami, kteří již máme Ducha jako příslib darů Božích, i my ve svém nitru sténáme, očekávající přijetí za syny, totiž vykoupení svého těla. 24 Jsme spaseni v naději; naděje však, kterou je vidět, není už naděje. Kdo něco vidí, proč by v to ještě doufal?</p>

5. Bůh se o zvířata stará

Matouš 6,26	Lukáš 12,6
<p>26 Pohled'te na nebeské ptactvo: neseje, nežne, nesklízí do stodol, a přece je váš nebeský Otec živí. Což vy nejste o mnoho cennější?</p>	<p>6 Což neprodávají pět vrabců za dva haléře? A přece ani jeden z nich není zapomenut před Bohem</p>

III. Principy pro novou ekonomiku ustanovené společností Humane Society, USA⁹⁰:

- není správné zabíjet zvířata zbytečně nebo pro zábavu anebo jim způsobovat bolest či utrpení,
- není správné neposkytovat přiměřenou stravou, obydlí a péči zvířatům, za která lidé přijali odpovědnost
- není správné používat zvířata pro lékařské, výukové nebo na zisk zaměřené pokusy či výzkumy, pokud nemůže být prokázána jejich naprostá nezbytnost a pokud jsou prováděny tak, že zvířatům způsobují bolest či utrpení
- není správné zacházet se zvířaty, mají být použita jako naše potrava, způsobem, který je nepříjemný nebo je připravuje o možnost rozvíjet se a žít v podmínkách, které jsou pro ně přiměřeným způsobem přirozené,

⁹⁰ BIRCH, CH. Úcta ke zvířatům. In BIRCH, CH, VISCHER, L. *Život se zvířaty*. Praha : Kalich, 2007. s.98-99. ISBN 978-80-7017-068-7.

- není správné, aby ti, kdo jedí zvířata, je zabíjeli způsobem, který nevede k okamžitému bezvědomí; použité metody zabíjení by zvířata měla cítit co nejméně,
- není správné držet zvířít k účelům zábavy, chovu nebo jako domácí mazlíčky v podmínkách, které nejsou pro ně pohodlné a přiměřené,
- není správné dovolit domestikovaným zvířatům, aby se rozmnožila do té míry, že by to vedlo k přemnožení a strádání

IV. 21 důvodů proč být vegetariánem – společnost pro zvířata

<http://www.spolecnostprozvirata.cz/obsah.php?pg=vegetarianstvi>

V. PETA – Důvody proč být vegetariány, Pravda o mase

<http://www.vegspol.cz/showpage.php?name=filmypeta1>

VI. Citáty na téma vegetariánství

Ó Bože, posilni v nás smysl pro bratrství se všemi živými tvory, s našimi malými bratry, kterým jsi dal tuto Zemi, aby ji obývali společně s námi. Kež pochopíme, že nejsou živi jen pro nás, ale také pro sebe a pro Tebe; nechť i jim je život sladký a nechť se cítí lépe ve svém údělu než my v našem.

A za ně také, ó Pane, za ponížené tvory, kteří s námi snášejí žár a tíhu dne, tě prosíme, abys rozšířil nesmírnou laskavost svého srdce, neboť jsi slíbil spasit jak lidi, tak zvířata, a tvá milující laskavost je velká.

Basil Veliký (asi *330 †379)

Co je šlechetné srdce? Je to srdce, jež hoří láskou k celému" stvoření, k lidem, ptákům, zvířatům, démonům, ke všem tvorům. Ti, kdož mají takové srdce, nemohou vidět nebo si vzpomenout na jakéhokoliv tvora, aniž by jejich oči byly plné slz z nezměrného soucitu, který zachvátí jejich srdce; srdce, které změklo a

nemůže už dále snášet vědomí, že někdo trpí, ani přímý pohled na jakékoliv utrpení, i na tu nejmenší bolest, která: se tvorům děje..Proto se takoví lidé nikdy nepřestanou modlit také za zvířata... pohnuti nekonečnou lítostí, která kraluje v srdcích těch, kteří jsou sjednoceni s Bohem.

Svatý Izák Syrský (7 stol.)

Když pak uvažoval o úplném počátku všech věcí, cítil, že se v jeho srdci rozlévá ještě větší láska a náklonnost a nazýval ty němé tvory, i ty nejmenší, svými bratry a sestrami, protože v nich rozpoznal stejný počátek jako v sobě.

Sv. Bonaventura (13 stol., Život sv. Františka)

Soucit je základ morálky...Protože soucit se zvířaty je nerozlučně spjatý s dobrotou charakteru, lze věrohodně říci, že ten, kdo je ukrutný ke zvířatům, nemůže být dobrý člověk.

Arthur Schopenhauer (*1788 †1860, německý filosof)

Bolest je bolest, je jedno je-li působena člověku nebo zvířeti...člověk i zvíře jsou si vědomi bídy i bolesti. Můžeme říkat, k čemu je náboženství, kterému věříme, ale krutost je ateismus, můžeme se chlubit křesťanstvím, ale krutost je nevěra. Můžeme vyznávat svou víru, ale krutost je největší kacířství.

Humphrey Primatt (angl. kněz, *Pojednání o povinnosti soucitu a hříchu krutosti ke zvířatům, 1776*)

Máme-li jistotu, že určitá praxe způsobuje mnohem víc utrpení zvířeti, než poskytuje užitku člověku, je to praxe morální nebo nemorální? A jestliže se lidé nevynoří z bahna egoizmu a jednohlasně neodpovědí "Ne", pak ať je navždy prokletá morálka, založená na užitku.

John Stuart Mill, (*1806 †1873, anglický filosof a ekonom)

Dokážeme jíst maso jedině proto, že nemyslíme na to, jak je to kruté a hříšné. Existuje mnoho zločinů, které jsou dílem člověka a jejichž zlo plyne z opuštění

zvyků, obyčejů a tradic. Ale krutost mezi ně nepatří. Je to smrtelný hřích a nepřipouští žádné argumenty ani racionalizace. Jen jestliže nedovolíme svým srdcím, aby ztvrdla, vyvarují se krutosti a vždy budou jasně slyšitelná. Ale my dovolujeme, aby se v nás bezstarostně zahnízdila krutost - a ten kdo se liší, se nám zdá divný... Jestliže umlčujeme své city i přesto, že pociťujeme lítost, jen proto, abychom dělali to, co druzí, a parazitovali na životě, urážíme všechno, co je v nás dobré. Rozhodl jsem se jít vegetariánskou cestou.

Rabíndranáth Thákur (*1861 †1941, indický básník)

Naše generace bude jednoho dne muset litovat nejen zlých slov a skutků špatných lidí, ale také strašlivého mlčení dobrých.

Martin Luther King (*1929 †1968)

ABSTRAKT

JÁCHIM, P. *Křesťan a vegetariánství (Vztah člověka ke stvoření v souvislosti s konzumací masa)*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra Teologické a sociální etiky. Vedoucí práce J. Šrajer.

Klíčová slova – vegetariánství, konzumace masa, stvoření, křesťanská odpovědnost, práva zvířat, etický vztah ke zvířatům

Práce je zaměřena teoreticky, zabývá se vztahem člověka ke stvoření v souvislosti s konzumací masa. Problematika je nahlížena z křesťanského hlediska, snaží se najít odpověď na otázku, zda by měl být křesťan vegetarián.

První kapitola vychází z biblických textů, přibližuje výpovědi Starého i Nového zákona, ve vztahu k vegetariánství. Významná je v tomto směru zpráva o stvoření, která vymezuje postavení člověka a jeho vztahy k okolnímu stvoření, včetně zvířat. Druhá kapitola se věnuje vegetariánství v historii a dnes. Charakterizuje vývoj novodobého vegetariánství, vztah ke konzumaci masa v historii a také důvody, které vedou jednotlivce k tomuto stylu stravování. Třetí kapitola reflektuje křesťanský pohled na stvoření, etický vztah ke zvířatům. Postoj k vegetariánství je v této kapitole odvozen ze vztahu křesťana ke stvoření a zvířatům.

ABSTRACT

JÁCHIM,P. *Christian and vegetarianism (Man's relation to the creation in context of meat consummation)*. České Budějovice 2010. Bachelor theses. South Bohemian University in České Budějovice. Theological Faculty. Department of Theology and Social Ethics. Director of the BA thesis J. Šrajer.

Key words – vegetarianism, meat consummation, Creation, Christian responsibility, animal rights, ethical relation to animals

My thesis is about man's relation to the creation in context of meat consummation. The approach to the issue is from the Christian point of view and the thesis wants to find answer to the question whether Christian should be vegetarian.

First chapter draws from Biblical texts and brings testimony from Old and New Testament in respect to vegetarianism. Very significant is Biblical story about Creation which determines role of the man and his relation to other creation, including animals.

Second chapter is about vegetarianism in history and present time. It describes evolution of modern vegetarianism, approach to meat consummation in history and reasons that lead individuals to this type of feeding.

The third chapter considers Christian approach to creation and ethical relation to animals. The attitude toward vegetarianism is derived from relationship between Christian and God's creation.